

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет управління
Кафедра публічного управління та митного адміністрування

Кваліфікаційна робота бакалавра

за темою «МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ
ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ»

Виконала:
студентка групи ПУ-21-1
спеціальність 281 «Публічне
управління та адміністрування»
Крутій Д.О.

Керівник к.держ.упр., доц. Шевченко Н.І.

Рецензент к.держ.упр., доц. Корягіна Т.В.

Дніпро – 2025

Управління
Кафедра Публічного
управління та митного адміністрування

бакалавр

281 «Публічного управління та адміністрування»

«Публічне управління та адміністрування»

Завідувач кафедри публічного управління та митного адміністрування

_____ / _____ Антонова О.В.
„ 27 ” січня 2025 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ здобувачу вищої освіти

Крутії Дар'я Олександрівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Механізм реалізації регіональної економічної політики держави-----

керівник роботи Шевченко Наталія Іванівна, к.держ.упр., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по УМСФ
від “ 30 ” 04. 2025 року № 314кс

2.Строк подання здобувачем роботи на кафедрі 11 червня 2025 р. _____

3. Вихідні дані до роботи Нормативно правові документи, підручники, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, статистичні збірники, інформація офіційних сайтів

4. Зміст роботи (перелік питань для розробки) Теоретичні засади реалізації регіональної економічної політики в Україні. Аналіз механізму реалізації регіональної економічної політики в Україні. Вдосконалення інституційного та економічного механізму підтримки регіонів

5. Перелік графічного матеріалу Таблиці і рисунки, що відображали б характеристики регіональної економічної політики, розкривали її сутність,

напрями реалізації та складові, елементи та інструменти; доповнювали статистичними та аналітичними матеріалами практичну частину роботи

6. Дата видачі завдання 27 січня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи *	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Визначення теми кваліфікаційної роботи	20.01.2025	
2	Складання змісту роботи, оформлення та затвердження завдання	27.01.2025	
3	Опрацювання літературних джерел, нормативних документів	28.01-20.02.2025	
4	Збір та обробка нормативноправових і звітних даних	21.02-20.03.2025	
5	Написання вступу	21.03-30.03.2025	
6	Написання розділу 1	31.03-10.04.2025	
7	Написання розділу 2	11.04-10.05.2025	
8	Написання розділу 3		
9	Підготовка висновків	11.05-20.05.2025	
10	Оформлення роботи	21.05-05.06.2025	
11	Подання на кафедру електронного варіанту роботи	06.06.2025	
12	Подання на кафедру кваліфікаційної роботи	11.06.2025	
13	Підготовка тексту доповіді і демонстраційного матеріалу	16.06.2025	

Здобувач освіти

_____ (підпис)

Кругій Д.О.

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Шевченко Н.І.

_____ (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Крутий Д.О. Механізм реалізації регіональної економічної політики держави

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2025.

У дипломній роботі досліджено сутність, структуру та особливості механізму реалізації регіональної економічної політики держави в умовах сучасних трансформацій. Визначено ключові інституційні та економічні інструменти, що використовуються для стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів, а також виявлено їх ефективність у контексті війни та євроінтеграційних процесів.

Проаналізовано поточний стан регіонального розвитку в Україні, включаючи динаміку залучення прямих іноземних інвестицій на регіональному рівні, виявлено регіони з позитивною інвестиційною динамікою та проблемні зони. У роботі також розглянуто міжнародний досвід формування регіональної політики та обґрунтовано доцільність його адаптації в українських умовах.

Особливу увагу приділено впливу децентралізації на ефективність регіонального управління, посиленню ролі місцевого самоврядування та необхідності інституційного оновлення механізмів державної підтримки регіонів. Запропоновано конкретні напрями удосконалення державної політики, зокрема впровадження страхування інвестиційних ризиків, підвищення прозорості статистики ПІІ, посилення міжрегіональної кооперації та проактивної участі регіонів у міжнародних інвестиційних форумах.

Результати дослідження мають практичне значення для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, аналітичних центрів і дослідницьких установ, що працюють у сфері регіонального розвитку.

Ключові слова: регіональна політика, механізм реалізації, децентралізація, прямі іноземні інвестиції, регіональний розвиток, інституційна підтримка.

SUMMARY

Krutii D. Mechanism for implementing the state's regional economic policy

Bachelor's qualification thesis for obtaining an educational degree in specialty 281 «Public Administration». University of Customs and Finance, Dnipro, 2025.

This thesis explores the essence, structure, and features of the mechanism for implementing the state's regional economic policy under current transformational conditions. It identifies the key institutional and economic instruments used to stimulate the socio-economic development of regions and assesses their effectiveness in the context of war and European integration processes.

The study analyzes the current state of regional development in Ukraine, including the dynamics of foreign direct investment (FDI) inflows across regions, highlighting both successful and vulnerable areas. It also examines international best practices in regional policy implementation and substantiates the relevance of adapting such approaches to Ukrainian realities.

Special attention is paid to the impact of decentralization on the effectiveness of regional governance, the growing role of local self-government, and the need for institutional modernization of state support mechanisms. The research offers practical recommendations to enhance regional policy implementation, including war-risk investment insurance programs, improved transparency in FDI statistics, interregional cooperation, and proactive regional engagement in international investment forums.

The findings are of practical value for state authorities, local governments, think tanks, and research institutions involved in regional development and economic policymaking.

Keywords: regional policy, implementation mechanism, decentralization, foreign direct investment, regional development, institutional support.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	2
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	6
1.1. Сутність, мета та завдання регіональної економічної політики	6
1.2. Основні принципи, функції та напрями державного регулювання регіонального розвитку	12
1.3. Елементи та інструменти механізму реалізації регіональної економічної політики	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	23
2.1. Нормативно-правова база та інституційне забезпечення регіональної політики	23
2.2. Оцінка соціально-економічного розвитку регіонів України	30
2.3. Використання міжнародного досвіду регіонального управління в умовах децентралізації	39
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ПІДТРИМКИ РЕГІОНІВ	44
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТКИ	61

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АРР – агенції регіонального розвитку;

ВРП – валовий регіональний продукт;

ГІС – геоінформаційні системи;

ДРЕП – державна регіональна економічна політика;

ДРП – державна регіональна політика;

ДФРР – Державний фонд регіонального розвитку;

ІСЦ – індекс споживчих цін;

ОМС – органи місцевого самоврядування;

ПРСР – плани реалізації стратегій розвитку громад;

МСП – мале і середнє підприємництво

ВСТУП

Актуальність теми дослідження механізмів реалізації регіональної економічної політики є вкрай необхідною у контексті забезпечення територіальної єдності, відновлення економічного потенціалу постраждалих регіонів, посилення інституційної спроможності органів влади та зміцнення національної безпеки держави.

У сучасних умовах регіональний розвиток виступає ключовим пріоритетом державної економічної політики, оскільки від збалансованості соціально-економічного становища регіонів залежить стабільність і конкурентоспроможність країни загалом. Кожен регіон України має унікальні географічні, економічні, демографічні та інституційні характеристики, що впливають на темпи та напрямки його розвитку. Водночас значна нерівномірність у рівні соціально-економічного розвитку регіонів зумовлює необхідність цілеспрямованого державного втручання для подолання територіальних диспропорцій. Це, своєю чергою, потребує розробки ефективних механізмів регіональної політики, що базуються на індивідуальному підході до кожного регіону з урахуванням його сильних і слабких сторін, зберігаючи при цьому єдність національного простору та дотримання соціальних гарантій.

Національну базу наукових досліджень проблеми теоретичного пізнання регіонального розвитку складають праці зокрема таких вчених, як О.Бобровська, З.Варналій, Р. Білик, М.Долішній, М.Долішній, А.Кінщак, О.Коврига Т.Крушельницька, Є. Лебідь та інші.

Разом із тим, у XXI столітті Україна зіткнулася з низкою надзвичайно складних викликів. Політичні та безпекові кризи – починаючи з подій Помаранчевої революції, Революції Гідності, російської анексії Криму й війни на сході, пандемії COVID-19, а згодом і повномасштабної агресії росії у 2022 році – не лише завдали нищівних ударів по економіці, а й загострили існуючі

проблеми територіального розвитку. Багато викликів, які виникли після початку війни, не були враховані в попередніх регіональних стратегіях, але нині вони відіграють визначальну роль у формуванні державної політики.

Окрім внутрішніх викликів, актуальним залишається курс на європейську інтеграцію, що передбачає адаптацію системи регіонального управління до стандартів Європейського Союзу. Це вимагає поглибленого осмислення ефективності чинних інструментів державної політики та пошуку нових підходів до формування й реалізації механізмів регіонального розвитку.

Метою дослідження є визначення сутності, структури та особливостей механізму реалізації регіональної економічної політики держави, а також пошук способів його вдосконалення в умовах сучасних соціально-економічних викликів і євроінтеграційного курсу України.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- Розкрити теоретичні засади регіональної економічної політики, зокрема її сутність, цілі та функції.
- Проаналізувати нормативно-правову базу та інституційне забезпечення реалізації регіональної економічної політики в Україні.
- Дослідити сучасний стан та тенденції соціально-економічного розвитку регіонів України.
- Визначити складові механізму реалізації регіональної економічної політики, включаючи інструменти, важелі та суб'єкти.
- Проаналізувати зарубіжний досвід реалізації регіональної політики та можливості його адаптації в Україні.

Запропонувати напрями вдосконалення механізму реалізації регіональної економічної політики України з урахуванням викликів воєнного часу та повоєнного відновлення.

Об'єктом дослідження є державна регіональна економічна політика як складова системи державного управління соціально-економічним розвитком.

Предметом дослідження є механізм реалізації регіональної економічної політики, зокрема його інституційні, нормативні та інструментальні складові, що забезпечують управління розвитком регіонів у сучасних умовах.

У процесі дослідження використано сукупність загальнонаукових, економічних та спеціальних методів, що забезпечують комплексний підхід до аналізу механізму реалізації регіональної економічної політики, а саме:

Метод логічного аналізу – для формулювання теоретичних основ регіональної політики, визначення її мети, завдань і ключових понять;

Системний підхід – для вивчення механізму реалізації регіональної економічної політики як складної взаємопов'язаної системи інституцій, інструментів та процесів;

Порівняльний аналіз – для зіставлення підходів до реалізації регіональної політики в Україні та інших країнах, а також оцінки можливостей використання міжнародного досвіду;

Метод статистичного аналізу – для дослідження динаміки соціально-економічного розвитку регіонів України та оцінки ефективності регіональної політики;

Графічний метод - для візуалізації структурних зв'язків, динамічних змін та результатів дослідження;

Метод індукції та дедукції – для формулювання загальних висновків на основі аналізу окремих фактів, тенденцій та показників;

Метод експертних оцінок – для обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення механізмів регіональної політики на основі думок фахівців і аналітичних доповідей.

Логіка проведеного дослідження зумовила структуру роботи: вступ, три розділи (сім підрозділів), висновки, загальний обсяг роботи складає 62 сторінки. Список використаних джерел містить 72 найменування, у тому числі 15 іноземною мовою. У роботі вміщено 8 рисунків та 6 таблиць. Положення основного текст у доповнює матеріал, викладений у двох додатках

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

1.1. Сутність, мета та завдання регіональної економічної політики

У контексті сучасного державотворення, європейської інтеграції та постійних викликів, спричинених зовнішньою агресією, Україна продовжує розбудову незалежної правової держави та реформування системи публічного управління. Усе це актуалізує зростання ролі регіонів як активних суб'єктів соціально-економічних трансформацій і простору впровадження нових моделей господарювання.

З'ясування сутності регіонального управління, регіональної політики та державної регіональної політики потребує насамперед чіткого визначення поняття «регіон». Слід підкреслити, що як в українській, так і в зарубіжній науковій літературі існує значна різноманітність підходів і методологічних концепцій у сфері регіональних досліджень. Це зумовлено, зокрема, відсутністю єдиного загальновизнаного трактування самого поняття «регіон».

У широкому розумінні регіон розглядається як відносно велика частина території держави, що має певну цілісність, на якій зосереджене постійне населення, функціонують підприємства різних галузей і форм власності, а також розміщені інституції, що забезпечують умови для життя, праці, освіти, культурного розвитку й комунікації. Кожен регіон вирізняється сукупністю сталих природних, економічних, соціальних, історичних і національних характеристик, які формують його специфіку та відрізняють його від інших територій.

На цій основі регіон можна визначити як комплексну соціально-економічну систему з цілісною внутрішньою структурою, що включає фізико-географічні, економічні, політико-адміністративні, етнічні, соціокультурні,

правові та політичні компоненти. У цій системі провідну роль відіграють інститути управління, які організовують життєдіяльність регіону.

Крім того, регіон функціонує як складне багаторівневе утворення з притаманними йому внутрішніми зв'язками, які виникають на основі відносин власності, розподілу повноважень та компетенцій між різними рівнями влади. Такі зв'язки зумовлені як внутрішніми факторами (станом соціальної, економічної, політичної та управлінської інфраструктури), так і зовнішніми – взаємодією з іншими регіонами та центральними органами влади.

Таким чином, регіон слід розуміти як територіальне утворення в межах держави, яке відзначається комплексністю, цілісністю, функціональною спеціалізацією та керованістю через відповідні політико-адміністративні органи.

У сучасних наукових джерелах під поняттям «регіон» можуть розглядатися просторові утворення різного масштабу – від транснаціональних об'єднань до невеликих адміністративно-територіальних одиниць або навіть їх частин.

Ще однією важливою рисою регіону є його динамічність – здатність змінювати свою структуру, межі та інші характеристики під впливом соціально-економічних, політичних або екологічних змін.

Як зазначає Т. Голікова, регіони розглядаються як адміністративно відокремлені території (адміністративні області), яким притаманні певні особливості природно-географічного та економіко-географічного стану, з наявною економічною структурою і системою розселення, а також системою факторів обмеження виробничого потенціалу регіону. Якісні та кількісні параметри водних, земельних, кліматичних та рекреаційних ресурсів регіонів визначають просторове розміщення об'єктів господарювання та формування функціональної структури господарства, інфраструктури, параметрів розселення його мешканців [5, с.18].

У найбільш поширеному трактуванні регіональної політики провідне місце відводиться саме економічному складнику, який переважає над іншими аспектами регіонального розвитку. У зв'язку з цим поняття «регіональна

політика» та «регіональна економічна політика» часто використовуються як взаємозамінні, без чіткого розмежування їх змісту.

На сьогодні суттєво розширюються функції регіонів у таких напрямках, як раціональне використання природно-ресурсного потенціалу, забезпечення зайнятості населення, реалізація програм відновлення критичної інфраструктури, а також розвиток зовнішньоекономічних зв'язків, зокрема на рівні міжрегіональної та транскордонної співпраці. Збалансованість розвитку національного господарського комплексу значною мірою залежить від ефективного узгодження інтересів центральної влади та регіональних громад.

Регіональна економічна політика є складовою частиною державної соціально-економічної політики, спрямованої на забезпечення збалансованого розвитку територій, ефективного використання їхнього потенціалу та підвищення якості життя населення. Вона виступає механізмом вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів, зміцнення національної економіки та зменшення територіальної диференціації [12, с. 27].

У науковій літературі регіональна економічна політика розглядається як цілеспрямована діяльність державних органів влади та місцевого самоврядування щодо формування умов для сталого розвитку регіонів, активізації їхнього економічного потенціалу, запобігання депресивним тенденціям та забезпечення соціальної справедливості [56, с. 39].

Основні характеристики регіональної економічної політики надано на рис. 1.1.



Рис.1.1. Основні характеристики регіональної економічної політики

Джерело: побудовано автором

За визначенням О. Ваховича, регіональна політика – це система заходів, які реалізуються на державному рівні з метою досягнення соціально-економічної рівноваги між регіонами [4].

За визначенням Закону України «Про засади державної регіональної політики» державна регіональна політика – система цілей, заходів, засобів та узгоджених дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб для забезпечення високого рівня якості життя людей на всій території України з урахуванням природних, історичних, екологічних, економічних, географічних, демографічних та інших особливостей регіонів, їх етнічної і культурної самобутності[44].

Згідно до цього ж закону «метою державної регіональної політики є створення умов для динамічного, збалансованого розвитку України та її регіонів, забезпечення їх соціальної та економічної єдності, підвищення рівня життя населення, створення безпечних умов, додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина незалежно від його місця проживання».

Тобто, головною метою регіональної економічної політики є формування умов для сталого, динамічного та інклюзивного розвитку усіх регіонів країни з урахуванням їхніх природних, економічних, демографічних та інфраструктурних особливостей. Це передбачає як підтримку перспективних територій у розвитку, так і державну допомогу тим регіонам, що мають обмежені можливості через структурні диспропорції, депопуляцію або геополітичні виклики.

До основних завдань регіональної економічної політики належать [52; 28]:

- забезпечення соціально-економічної конвергенції між регіонами країни;
- стимулювання внутрішньої економічної активності та інвестиційної

привабливості регіонів;

- розвиток інфраструктури, зокрема транспортної, енергетичної та цифрової;
- підтримка малих і середніх підприємств у регіонах;
- формування інституційної спроможності органів місцевого самоврядування;
- адаптація регіонів до глобальних викликів, таких як зміни клімату, демографічне старіння, воєнні конфлікти тощо.

Виходячи із вищевикладених тверджень, сутність ДРЕП зображено на рис.1.2.

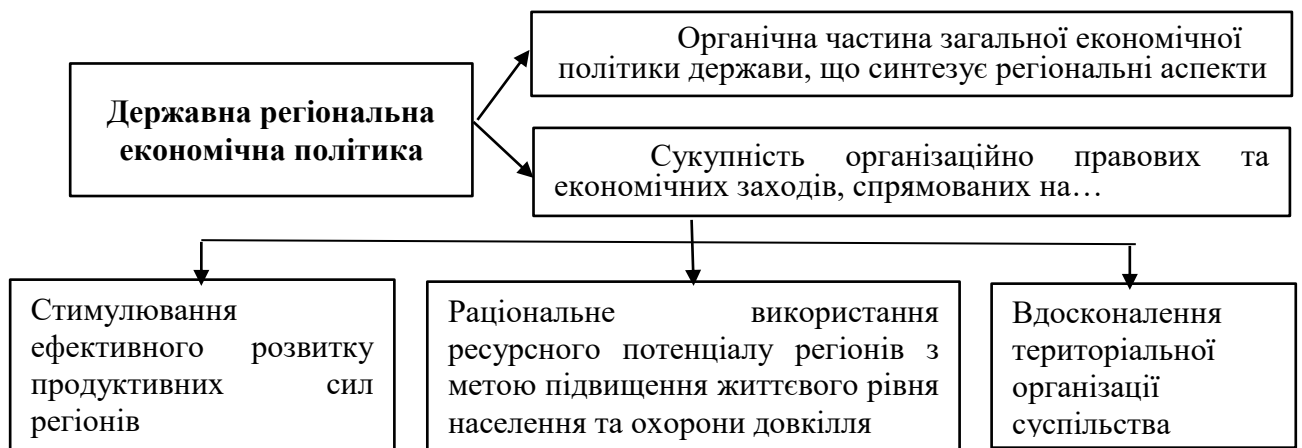


Рис. 1.2. Державна регіональна економічна політика

Суттєвим аспектом реалізації регіональної політики є децентралізація, що передбачає перерозподіл повноважень та ресурсів на користь місцевих громад, надаючи їм більше можливостей для самостійного формування стратегій розвитку та використання локального потенціалу [62]. При цьому координація між державним, регіональним і місцевим рівнями управління є ключовою умовою ефективності регіональної політики.

Важливим аспектом розробки економічної політики у регіоні є комплексний розвиток, що реалізується на основі раціонального використання всіх територіальних ресурсів багатоцільового призначення (трудових, земельних, водних, енергетичних, рекреаційних тощо). Для максимальної

мобілізації внутрішніх ресурсів, міжрегіональних зв'язків, необхідна розробка та реалізація регіональної господарської політики на локальному рівні, що пов'язано з інвестиційною політикою у регіоні. Її наслідком має стати регіональний господарський механізм, основу якого становить система стимулів та регуляторів територіальних відношень. Це ціни й тарифи, ставки платежів за територіальні ресурси, система нормативів формування державного і місцевих бюджетів, централізовані державні й місцеві фонди розвитку тощо. Окрім того, сюди входять договірні та інші економічні форми організації територіальних стосунків. Наріжним питанням дієвості економічного механізму є така організація всіх його елементів, яка дозволяє органічно сполучати у єдиній системі централізовані, тобто державні, та децентралізовані засади територіального управління [38].

Необхідно чітко розмежовувати державну регіональну політику, яка виступає як стратегія й тактика впливу держави на регіональні процеси, та внутрішню політику, що формується окремими регіонами. Політичні пріоритети регіонів не завжди узгоджуються з загальнодержавною лінією, оскільки регіони можуть мати власні цілі розвитку, які в окремих випадках не збігаються з національними орієнтирами. Втім, державна регіональна економічна політика (ДРЕП) і політика регіонального рівня не повинні вступати в протиріччя – навпаки, в ідеалі вони мають функціонувати як єдина, взаємодоповнююча система.

Таким чином, регіональна економічна політика є складовою внутрішньої політики держави, спрямованою на зміцнення конкурентоспроможності як національної економіки загалом, так і її окремих територіальних складових. Вона також покликана підвищувати рівень добробуту населення та сприяти просторовій цілісності країни. На відміну від галузевих політик, регіональна політика зосереджується на просторовому вимірі реалізованих заходів – вона виконує роль своєрідного фільтра, через який транслуються загальнодержавні ініціативи й програми на конкретні території з метою досягнення оптимального економічного результату та гармонізації інтересів держави й регіонів.

1.2. Основні принципи, функції та напрями державного регулювання регіонального розвитку

Державне регулювання регіонального розвитку є ключовим інструментом забезпечення збалансованого соціально-економічного зростання країни, просторової згуртованості та підвищення якості життя населення в усіх регіонах. З урахуванням сучасних умов – зокрема воєнного стану, викликів децентралізації, інтеграційних процесів та післявоєнного відновлення – це питання набуло особливої актуальності.

Концепцію державної регіональної політики, затвердженою Указом Президента України, визначено принципи, на яких ґрунтується ДРП, а саме:

- конституційність та законність – реалізація політики здійснюється відповідно до Конституції та законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України на засадах чіткого розподілу завдань, повноважень та відповідальності між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;
- забезпечення унітарності України та цілісності її території, включаючи єдність економічного простору на всій території держави, її грошово-кредитної, податкової, митної, бюджетної систем;
- поєднання процесів централізації та децентралізації влади, гармонізація загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів;
- максимальне наближення послуг, що надаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, до безпосередніх споживачів;
- диференційованість надання державної підтримки регіонам відповідно до умов, критеріїв та строків, визначених законодавством;
- стимулювання тісного співробітництва між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у розробленні та реалізації заходів щодо регіонального розвитку[24]

Більш розширене трактування принципів державної політики в цій сфері означено Законом України «Про засади державної регіональної політики», а саме:

1. законності – відповідності Конституції та законам України, міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

2. співробітництва – узгодження цілей, пріоритетів, завдань, заходів і дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, забезпечення співробітництва між ними під час формування та реалізації державної регіональної політики;

3. паритетності – забезпечення рівних можливостей доступу об'єктів державної регіональної політики до ресурсів державної фінансової підтримки регіонального розвитку;

4. відкритості – забезпечення вільного доступу до інформації, що визначає державну регіональну політику і є у розпорядженні органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування;

5. субсидіарності – реалізації владних повноважень на найнижчому рівні управління, на якому це найбільш ефективно;.

6. координації – взаємозв'язку та узгодженості довгострокових стратегій, планів і програм розвитку на державному, регіональному та місцевому рівнях;

7. згуртованості – забезпечення просторової, політичної, економічної, соціальної, гуманітарної єдності України;

8. історичної спадкоємності – врахування та збереження позитивних надбань попереднього розвитку регіонів;

9. етнокультурного розвитку – відродження етнічної самосвідомості та збереження духовної і матеріальної культури етносів, сприяння розвитку їхньої етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності;

10. сталого розвитку – розвитку суспільства для задоволення потреб нинішнього покоління з урахуванням інтересів майбутніх поколінь;

11. об'єктивності – розроблення всіх документів, що визначають державну регіональну політику, на основі реальних показників, яких реально досягти та які можливо оцінити;

12. рівних прав та можливостей жінок і чоловіків – відсутності обмежень чи привілеїв за ознакою статі та забезпечення рівних умов для реалізації прав жінок і чоловіків;

13. інклюзивності – дотримання інтересів осіб з особливими потребами шляхом урахування при формуванні і реалізації державної регіональної політики спеціальних заходів, спрямованих на забезпечення реалізації такими особами їхніх прав і основоположних свобод;

14. інтегрованого розвитку – поєднання галузевого та територіального підходів для розвитку територіальної громади та/або регіону, що забезпечує соціально-економічний та культурний розвиток територій. [44]

Державне управління у сфері регіонального розвитку охоплює широкий спектр функцій, спрямованих на забезпечення сталого та збалансованого розвитку територій, підвищення рівня життя населення та соціально-економічного розвитку. Це, зокрема, планування, координація, моніторинг, регулювання та підтримка різних сфер, таких як економіка, соціальний розвиток, інфраструктура та навколишнє середовище.

На думку А. В. Кінщак, до питань регіональної політики залучено такі напрями, як: співвідношення і взаємодія рушійних сил регіонального розвитку (усі сектори національної економіки, внутрішні й зовнішні чинники та засоби); співвідношення національного (загальнодержавного) та регіонального аспектів розвитку, центрального і регіонального рівнів управління економікою (рівень регіональної автономії, ступінь централізації планування і управління); ставлення до завдання підйому економіки відсталих районів, освоєння нових районів і ресурсів; ставлення до національно-етнічних питань (в умовах багатонаціональної держави); регіональні аспекти демографічної політики,

політики урбанізації, аграрної політики та інших заходів державної влади [19].

До основних функцій державного управління в цій сфері належать:

- Стратегічне планування розвитку регіонів на засадах єдності державної політики та врахування місцевих інтересів.
- Розробка та реалізація регіональних програм, зокрема програм соціально-економічного розвитку, просторового планування та відновлення.
- Фінансове вирівнювання через бюджетні трансферти, субвенції, фонди регіонального розвитку.
- Моніторинг, оцінка та коригування політики залежно від динаміки регіонального розвитку.
- Забезпечення інституційної підтримки розвитку регіонів через зміцнення спроможності органів місцевого самоврядування.[36]

У сучасних умовах державне регулювання регіонального розвитку орієнтується на стратегічні напрями, що зображено на рис. 1.3.

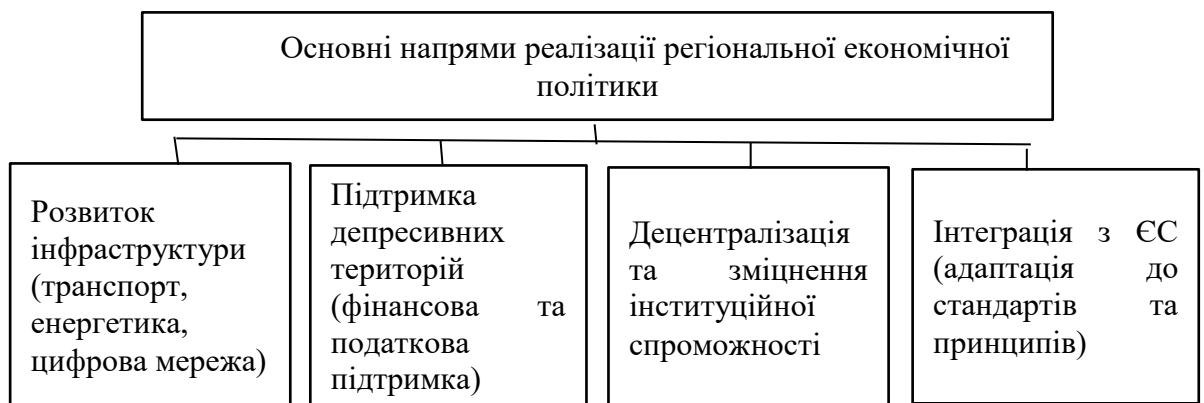


Рис 1.3. Основні напрями реалізації регіональної економічної політики

Джерело: складено автором

Ці напрями узгоджуються з положеннями Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року, яка передбачає формування згуртованого простору, що забезпечує рівні можливості для розвитку кожного регіону [52].

Регіональна політика є складною багатокомпонентною системою, яка включає економічні та соціальні напрями державного впливу на розвиток територій (рис.1.4).

Представлена схема на рис.1.4 демонструє логічну структуру регіональної політики, поділеної на дві ключові складові: регіональну економічну політику та регіональну соціальну політику.

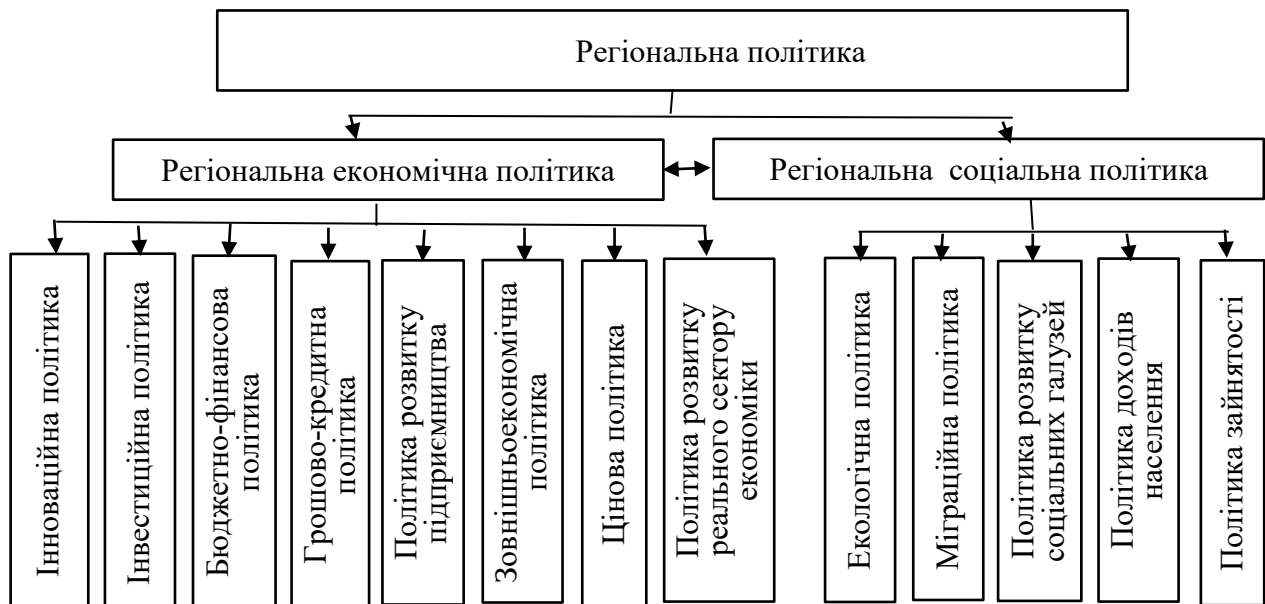


Рис.1.4. Видова схема державної регіональної політики

Джерело: складено автором

Такий поділ відображає міждисциплінарну природу регіонального управління, де економічні та соціальні важелі функціонують у тісному взаємозв'язку.

Регіональна економічна політика зосереджена на формуванні конкурентоспроможної, інноваційно активної та збалансованої економіки регіонів. До її основних напрямів належать:

Інноваційна політика – стимулювання науково-технічного розвитку регіонів;

Інвестиційна політика – створення сприятливих умов для внутрішніх та зовнішніх інвесторів;

Бюджетно-фінансова політика – вирівнювання фінансових дисбалансів між регіонами;

Грошово-кредитна політика – вплив на регіональні банківські системи та доступність кредитних ресурсів;

Політика розвитку підприємництва – підтримка малого і середнього бізнесу;

Зовнішньоекономічна політика – інтеграція регіонів у глобальні економічні процеси;

Цінова політика – регулювання цінових диспропорцій між регіонами;

Політика розвитку реального сектору економіки – модернізація промисловості, сільського господарства, транспорту тощо.

Регіональна соціальна політика спрямований на забезпечення соціального добробуту населення, зменшення міжрегіональних диспропорцій у доступі до соціальних благ і розвиток людського капіталу:

Екологічна політика – забезпечення сталого розвитку та охорона довкілля;

Міграційна політика – регулювання трудової та внутрішньої міграції;

Політика розвитку соціальних галузей – охоплює освіту, охорону здоров'я, культуру;

Політика доходів населення – спрямована на зниження рівня бідності та вирівнювання доходів;

Політика зайнятості – забезпечення продуктивної зайнятості й скорочення безробіття.

Таким чином, регіональна політика формується як системна взаємодія економічних і соціальних компонентів, що реалізуються через узгоджену державну стратегію. Ефективне функціонування цієї політики забезпечує збалансований розвиток територій, зменшення міжрегіональних диспропорцій та підвищення якості життя населення в регіонах. Представлений рис.1.4 дозволяє візуалізувати ключові функціональні блоки регіонального управління, що є основою для формування державних та місцевих програм розвитку.

1.3. Елементи та інструменти механізму реалізації регіональної економічної політики

Механізм реалізації регіональної економічної політики - це система інституцій, засобів, методів, правових норм і управлінських рішень, за допомогою яких держава забезпечує впровадження політики економічного розвитку регіонів. Його ефективне функціонування є передумовою забезпечення збалансованого розвитку територій, зниження міжрегіональних диспропорцій і досягнення цілей державної стратегії регіонального розвитку.

Його ключова мета – формування сприятливих умов для збалансованого соціально-економічного зростання територій, підвищення їхньої конкурентоспроможності, гармонізація просторової структури господарства й ефективне використання внутрішнього потенціалу.

З практичної точки зору, цей механізм охоплює важелі впливу на територіальні диспропорції, інструменти підтримки слабших регіонів, механізми стимулювання підприємницької та інноваційної активності, а також інститути регіонального планування.

Цілі та пріоритети ДРП формуються на основі Державної стратегії регіонального розвитку та враховують особливості соціально-економічного потенціалу кожного регіону [52].

Основними складовими елементами механізму державного регулювання є:

- Законодавчі та нормативно-правові акти, які встановлюють засади і повноваження регіональної політики;
- бюджетно-фінансове регулювання регіонального розвитку та селективна підтримка окремих регіонів з боку держави;
- реалізація державних регіональних програм, а також індикативних прогнозів і місцевих програм соціально-економічного розвитку відповідних адміністративно-територіальних утворень;

- створення та розвиток спеціальних (вільних) економічних зон у певних регіонах;
- розвиток міжрегіонального та прикордонного співробітництва

Закон України «Про засади державної регіональної політики» визначив європейську систему управління регіональним розвитком в Україні, яка складається з п'яти елементів, що надані на рис 1.5

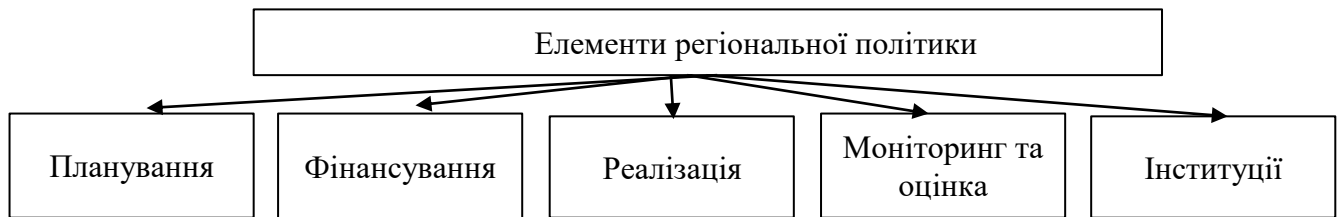


Рис. 1.5. Елементи регіональної політики

Джерело: складено автором

Важливо зазначити, що всі п'ять елементів взаємопов'язані і неефективність функціонування хоча б одного з них впливає на роботу всієї системи.

Механізм реалізації регіональної економічної політики спирається на низку інструментів прямої та непрямої дії, які застосовуються залежно від цілей і ресурсних можливостей.

Методологічна специфіка якісного компаративного аналізу регіонального розвитку розкривається через низку процедурних відмінностей. По-перше, дослідницька стратегія є не гіпотетико-дедуктивною, а індуктивно-аналітичною – теоретичні узагальнення формулюються в процесі аналізу та інтерпретації контекстуальних даних. По-друге, збір та опрацювання інформації здійснюються не лінійно-послідовно, а циклічно-інтерактивно завдяки постійному чергуванню фаз занурення в контекст та концептуального узагальнення. По-третє, забезпечення надійності результатів досягається не стільки за рахунок формалізованих процедур та статистичних критеріїв, скільки через комунікативну валідацію, підтверджену учасниками досліджуваних процесів. Таким чином, якісний компаративний аналіз відкриває

нові перспективи для осмислення соціокультурних вимірів регіонального розвитку, виявлення прихованих конфліктів та розбіжностей інтерпретацій управлінських феноменів [60]

Класифікацію інструментів реалізації регіональної економічної політики за основними типами та напрямками впливу нами сформовано після вивчення законодавчої літератури [52, 44, 24, 2], наукових та навчальних джерел [4, 55, 39] та міжнародних джерел [65, 72] і надано в табл.1.1.

Таблиця 1.1.

Типи інструментів реалізації регіональної політики

Тип інструменту	Зміст / Приклади застосування	Сфера застосування
Фінансово-бюджетні інструменти	Субвенції, дотації, трансферти, регіональні бюджети, державні фонди розвитку	Економіка, інфраструктура, соціальна сфера
Податкові інструменти	Податкові пільги для інвесторів, спеціальні (вільні) економічні зони, податкове стимулювання МСП	Підприємництво, інвестиції
Інвестиційні інструменти	Державне співфінансування проєктів, індустріальні парки, грантові програми	Розвиток підприємництва, інфраструктура
Кредитно-гарантійні інструменти	Пільгове кредитування, державні гарантії, залучення інвесторів через механізм державно-приватного партнерства (ДПП)	Фінансовий сектор, стратегічні проєкти
Правові та інституційні інструменти	Регіональні стратегії розвитку, закони, державні програми, інститути розвитку (агенції, ради)	Управління, планування
Програмно-планувальні інструменти	Державні цільові програми, регіональні плани, дорожні карти, стратегії	Усі сфери регіонального розвитку
Організаційно-управлінські інструменти	Децентралізація, створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ), цифровізація регіонального управління	Міське самоврядування, державне управління
Соціальні інструменти	Програми зайнятості, соціального захисту, охорони здоров'я, освіти	Соціальна політика, людський капітал
Екологічні інструменти	Механізми оцінки впливу на довкілля (ОВД), програми енергозбереження, перехід до зеленої економіки	Довкілля, сталий розвиток
Інформаційно-аналітичні інструменти	Геоінформаційні системи (ГІС), статистичні бази, моніторинг та оцінка ефективності	Прогнозування, управлінські рішення

Джерело: складено автором

За результатами дослідження, зазначеними в табл. 1.1, ключовими фінансовими інструментами державного стимулювання регіонального

зростання є Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР); субвенції з державного бюджету на соціально-економічний розвиток окремих територій; програми державно-приватного партнерства та співфінансування з місцевих бюджетів.

Інвестиційними інструментами є індустриальні парки; створення спеціальних економічних зон; залучення прямих іноземних інвестицій через покращення інституційного середовища [4].

Інструментами стратегічного планування є стратегії регіонального розвитку на обласному та субрегіональному рівнях; плани реалізації стратегій розвитку громад (ПРСР); комплексні просторові плани.

Використання інструментів регіональної політики надано на рис. 1.6

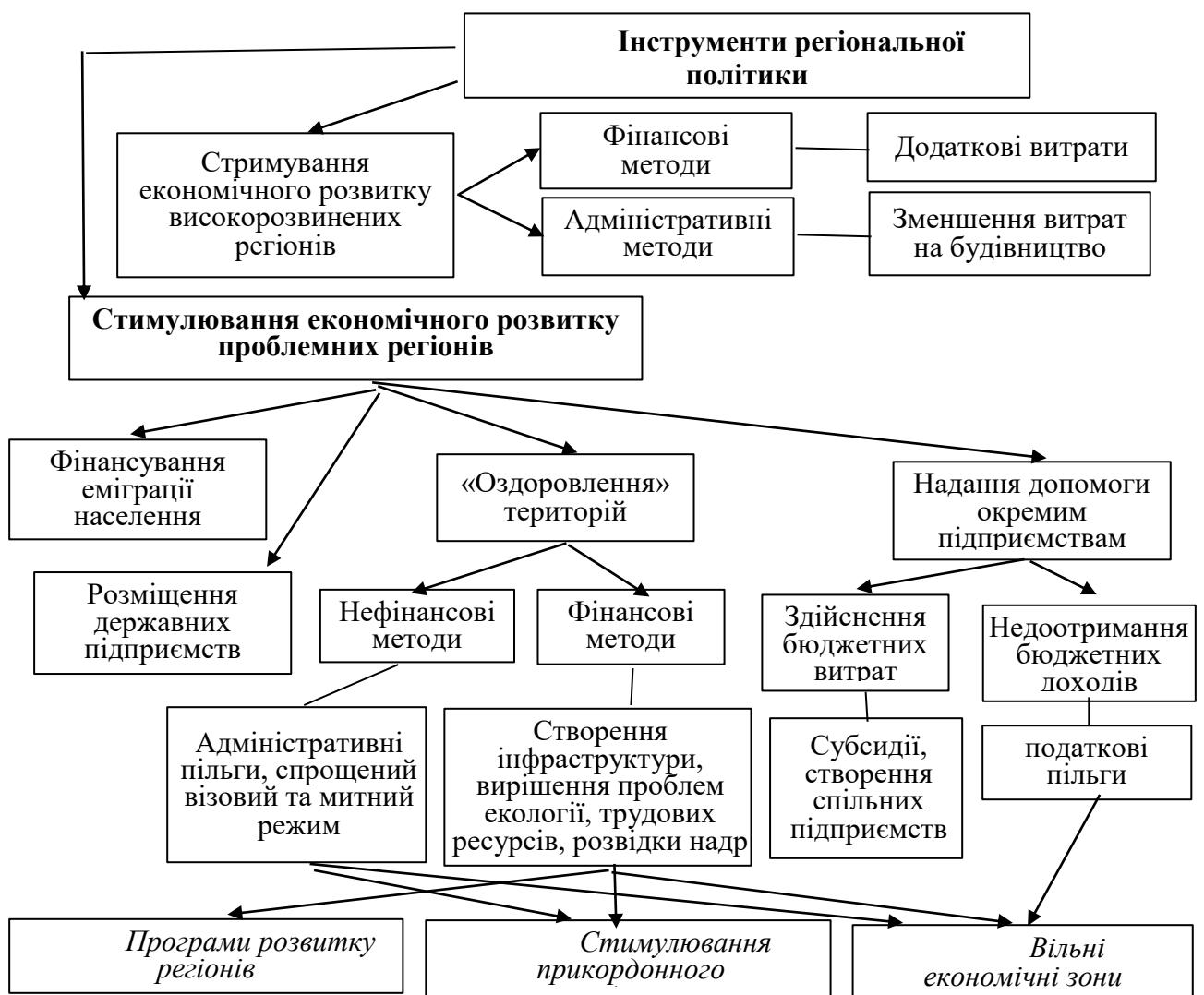


Рис.1.6. Використання інструментів регіональної політики

Інформаційно-аналітичними інструментами є моніторинг індикаторів соціально-економічного розвитку; геоінформаційні системи (ГІС) для планування просторового розвитку; та публічні платформи (наприклад, портал ДФРР [10].

Коврига О.С виділяє такі регуляторні інструменти як-то податкові пільги, адміністративне спрощення процедур відкриття бізнесу, аналітичне обґрунтування інтервенцій на основі SWOT-аналізу регіонів [22].

Складовою механізму реалізації регіональної економічної політики є також інноваційний компонент, комплексне впровадження новітніх технологій за рахунок активізації регіональних факторів у формі технопарків, технополісів, інноваційних центрів. Інституційні інструменти відображаються через агентства регіонального розвитку (АРР); центри підтримки малого бізнесу; кластери та регіональні інноваційні платформи.

Таким чином, реалізація регіональної економічної політики неможлива без злагодженої дії її інституційних, фінансових, правових і управлінських елементів. Вибір інструментів має базуватися на стратегічних цілях і бути адаптивним до регіональних потреб. В умовах децентралізації ключовим чинником стає синергія між державними та місцевими суб'єктами управління.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

2.1. Нормативно-правова база та інституційне забезпечення регіональної політики

З придбанням незалежності сучасна Україна зіткнулася з необхідністю розробки адекватної системи нормативно-правових документів, в яких були б закладені основоположні вимоги до поступального розвитку як окремих територіальних утворень, так і всієї країни в цілому. Через відсутність вітчизняної практики економічного регулювання регіонального розвитку до вирішення багатьох питань почали підходити з позиції світового досвіду, особливо країн Європи. Основоположними документами, які почали використовуватися при розробці власних нормативно-правових актів, стали: «Європейська хартія місцевого самоврядування» і «Декларація по регіоналізму в Європі» [31].

Європейська хартія місцевого самоврядування та Декларація про регіоналізм у Європі є базовими міжнародними документами, які визначають правові засади взаємовідносин у політичній, економічній та соціальній сферах на регіональному й місцевому рівнях. У разі ратифікації їх положення стають обов'язковими для виконання державами, що приєдналися, як це сталося, зокрема, з ратифікацією Хартії Україною. Таким чином, процес формування нормативно-правової бази регіонального розвитку в нашій державі не розпочинався з нуля, а враховував уже наявний позитивний міжнародний досвід.

В умовах децентралізації та інтеграції в європейський простір особливого значення набувають нормативно-правове забезпечення та ефективне функціонування інституцій, відповідальних за реалізацію регіональної

політики.

Законодавчо-нормативна база створює правову основу для реалізації та зміцнення відносин «центр-регіони», впливає на розвиток ринкових відносин на місцях та визначає організаційно-управлінські структури соціально-економічного розвитку в регіонах.

Законодавчі акти визначають права і обов'язки регіонів у бюджетній і податковій політиці України, їх повноваження в управлінні майном, що перебуває у загальнодержавній власності, їх участь у реалізації загальнодержавних та регіональних програм.

Нормативні акти регулюють порядок створення та використання регіональних фондів субвенцій, інвестування, соціальної підтримки населення. Для повнішого врахування інтересів регіонів за допомогою нормативних актів вносяться уточнення та доповнення до деяких законодавчо-нормативних актів.[53]

Нормативно-правові акти, що регулюють ключові аспекти регіонального (територіального) розвитку, можна умовно поділити на чотири основні категорії.

Перша категорія охоплює закони України, які формують загальні рамки реалізації державної регіональної політики.

До другої групи належать укази Президента України, в яких визначаються пріоритетні напрями соціально-економічного розвитку з урахуванням регіональних особливостей.

Третю групу становлять постанови Кабінету Міністрів України, що деталізують механізми регулювання територіального розвитку, враховуючи специфіку окремих регіонів.

Четверта категорія представлена підзаконними актами Міністерства економіки України, які встановлюють регіонально диференційовані показники – орієнтири для стратегічного планування на місцевому рівні.

На думку окремих вчених [20, 30] законодавчі акти, що регулюють формування та реалізацію державної економічної регіональної політики, можна

згрупувати по таким групам: загальне, спеціальне, бюджетне, планувальне, статусне, інвестиційне законодавство для окремих територій, окремих інструментів розвитку (табл.2.1)

Таблиця 2.1.

Законодавчі групи нормативно-правових актів

Групи законодавчих актів	Перелік чинних законодавчих актів
Загальне законодавство	Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 р. № 2411-VI
Спеціальне законодавство з регіонального розвитку	Про стимулювання розвитку регіонів: ЗУ від 08.09.2005 р. № 2850-IV Про засади державної регіональної політики :ЗУ від 05.02.2015 р. № 156-VIII
Бюджетне законодавство	Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI
Планувальне законодавство	Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: ЗУ від 23.03.2000 р. № 1602-III Про генеральну схему планування території України: ЗУ від 07.02.2002 р. № 3059-III Про державні цільові програми: ЗУ від 18.03.2004 р. № 1621-IV Про регулювання містобудівної діяльності ЗУ від 17.02.2011 р. № 3038-VI
Статусне законодавство	Про місцеве самоврядування в Україні: ЗУ від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР Про місцеві державні адміністрації: ЗУ від 09.04.1999 р. № 586-XIV Про центральні органи виконавчої влади: ЗУ від 17.03.2011 р. №3166-VI
Інвестиційне законодавство	Про інвестиційну діяльність: ЗУ від 18.09.1991 р. № 1560-XII Про захист іноземних інвестицій на Україні: ЗУ від 10.09.1991 р. № 1540 а-XII Про іноземні інвестиції: ЗУ від 13.03.1992 р. № 2198-XII Про Державну програму заохочення іноземних інвестицій в Україні: ЗУ від 17.12.1993 р. № 3744-XII Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди): ЗУ від 15.03.2001 р. № 2299-III Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна»: ЗУ від 21.10.2010 р. № 2623-VI Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць: ЗУ від 06.09.2012 р. № 5205-VI
Законодавство для окремих територій	Про статус гірських населених пунктів в Україні: ЗУ від 15.02.1995 р. № 56/95-ВР Про оголошення природних територій міста Миргорода Полтавської області курортом державного значення: ЗУ від 06.09.2011 р. № 3699-VI Про оголошення природних територій міста Хмільника Вінницької області курортом державного значення: ЗУ від 12.05.2011 р. № 3318-VI
Законодавство окремих інструментів розвитку	Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: ЗУ від 16.07.1999 р. № 991-XIV Про концесії: ЗУ від 16.07.1999 р. № 997-XIV Про транскордонне співробітництво: ЗУ від 24.06.2004 р. № 1861-IV Про наукові парки: ЗУ від 25.06.2009 р. № 1563-VI Про державно-приватне партнерство: ЗУ від 01.07.2010 р. № 2404-VI

Джерело: побудовано автором

Конституція України – визначає засади адміністративно-територіального устрою та гарантує рівність громадян незалежно від місця проживання (ст. 132–133).

Серед ключових нормативних документів слід виокремити Закон України «Про місцеве самоврядування», який є основоположним у сфері регулювання економічних відносин, пов'язаних із розвитком територій. Зокрема, відповідно до статті 26, пункту 22 розділу 2 «Організаційно-правова основа місцевого самоврядування», до повноважень сільських, селищних і міських рад належить затвердження програм соціально-економічного і культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, а також спеціальних цільових програм з інших питань місцевого значення [46].

У наступних пунктах цієї ж статті (23–29) розкриваються компетенції рад щодо формування та використання місцевих бюджетів, створення позабюджетних цільових фондів. Крім того, передбачено повноваження у сфері містобудування: затвердження порядку розробки місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови, а також ухвалення рішень щодо створення спеціальних економічних зон, зміни їх статусу та впровадження правил благоустрою.

Окрема увага у статті 27 приділяється повноваженням виконавчих органів місцевих рад у сфері соціально-економічного й культурного розвитку, планування та обліку. До їхніх функцій належить: підготовка відповідних програм розвитку, забезпечення збалансованого соціально-економічного зростання територій, раціональне використання природних, трудових і фінансових ресурсів, а також подання аналітичних показників і пропозицій для включення до програм розвитку районів і областей.

Закон України «Про засади державної регіональної політики» (2015) – ключовий закон, який встановлює принципи, суб'єкти, цілі та інструменти реалізації державної регіональної політики [44].

До групи стратегічних документів відноситься Державна стратегія

регіонального розвитку на 2021–2027 роки – визначає пріоритети регіонального розвитку з урахуванням європейських підходів [52] та Методика формування і реалізації регіональних стратегій розвитку, що регламентує підходи до стратегічного планування на рівні регіонів.

Реалізація державної регіональної політики здійснюється на основі системи документів, які ґрунтуються на Стратегії розвитку України, Генеральній схемі планування території України, схемах планування територій на регіональному та місцевому рівнях. [8]

Інституційна структура реалізації регіональної політики передбачає взаємодію центральних органів виконавчої влади, обласних і місцевих адміністрацій, громад та інституцій громадянського суспільства (рис.2.1.).

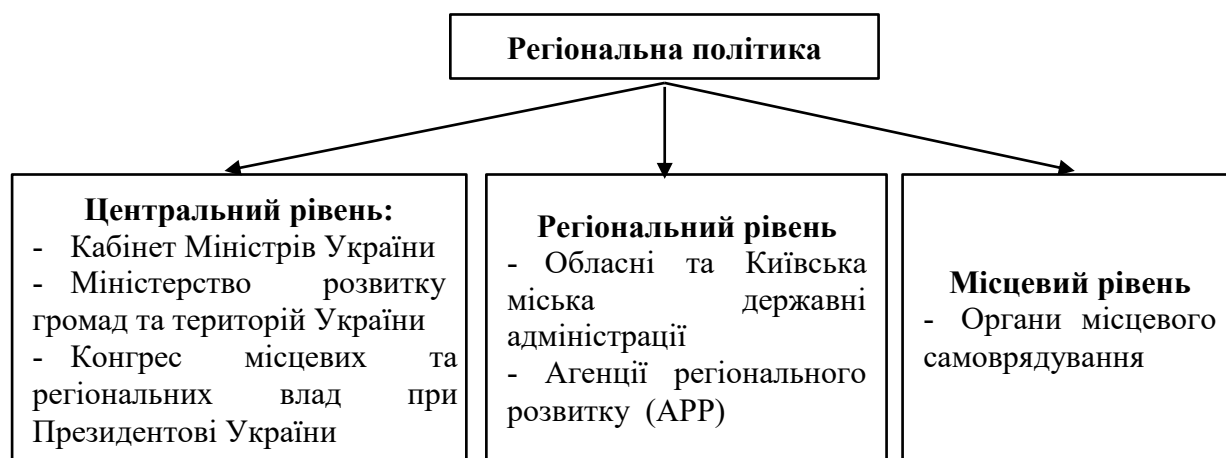


Рис.2.1. Інституційна структура реалізації регіональної політики

Джерело: складено автором

Кабінет Міністрів України – координує загальну політику держави в регіональному вимірі.

Міністерство розвитку громад та територій України – головний орган, відповідальний за формування політики регіонального розвитку.

Конгрес місцевих та регіональних влад при Президентові України є консультативно-дорадчим органом для координації регіональної політики.

Основними завданнями Конгресу є:

- 1) представництво інтересів органів місцевих та регіональних влад, зміцнення і захист інтересів органів місцевих та регіональних влад;
- 2) вивчення та моніторинг суспільно-політичних і соціально-економічних процесів, що відбуваються в державі на регіональному та місцевому рівнях, вироблення за результатами узгодженої позиції щодо пріоритетів державної регіональної політики і механізмів забезпечення сталого розвитку територіальних громад та регіонів;
- 3) сприяння налагодженню ефективної взаємодії державних органів, зокрема місцевих органів виконавчої влади, з органами місцевого самоврядування;
- 4) моніторинг стану розвитку територіальних громад, проведення консультацій стосовно актуальних питань забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, підвищення їх інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності;
- 5) сприяння ефективному завершенню реформи місцевого самоврядування, територіальної організації влади та адміністративно-територіального устрою, інших реформ із децентралізації влади;
- 6) обговорення проектів нормативно-правових актів у сфері регіональної політики, проектів державних програм і стратегій регіонального, економічного, екологічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку з метою врахування у таких проектах інтересів територіальних громад;
- 7) вивчення та узагальнення міжнародного досвіду у сфері територіального розвитку, розвитку місцевого самоврядування та здійснення заходів щодо його практичної реалізації, зокрема з урахуванням стандартів Європейської хартії місцевого самоврядування;
- 8) аналіз законодавства України з питань регіонального розвитку, місцевого самоврядування та територіальної організації влади, підготовка пропозицій щодо його вдосконалення;
- 9) організація роботи стосовно формування складу делегації України в

Конгресі місцевих і регіональних влад Ради Європи;

10) моніторинг та вивчення реалізації на місцевому та регіональному рівнях Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, підготовка пропозицій щодо підвищення ефективності виконання цієї Угоди та запровадження європейських стандартів і практик у сфері місцевого самоврядування;

11) сприяння налагодженню зв'язків між органами місцевого самоврядування України та держав – членів Європейського Союзу;

12) проведення консультацій щодо поглиблення співробітництва між Україною та Європейським Союзом, зокрема через реалізацію проектів транскордонного співробітництва.

Регіональний рівень представляють Обласні та Київська міська державні адміністрації і Агенції регіонального розвитку.

Обласні та Київська міська державні адміністрації – розробляють та реалізують стратегії розвитку своїх регіонів відповідно до державної стратегії.

Агенції регіонального розвитку (АРР) – автономні інституції, які виступають посередниками між владою, бізнесом та громадянськістю у сфері реалізації регіональних проектів (додаток А) [14].

Серед функцій АРР:

- участь в регіональному стратегуванні та плануванні;
- підтримка громад своєї області;
- підтримка бізнесу в регіоні;
- залучення інвесторів та коштів із європейських фондів;
- співпраця з науковими установами; робота з молоддю;
- гуманітарні проекти;
- підтримка соціальної згуртованості, розвиток ідентичності та культури.

[13].

На місцевому рівні інституційна структура представлена органами місцевого самоврядування.

Органи місцевого самоврядування – це виборні та інші органи територіальних громад, що наділені повноваженнями вирішувати питання місцевого значення. До них відносяться сільські, селищні, міські ради, а також їх виконавчі органи. Районні та обласні ради також є органами місцевого самоврядування, оскільки вони представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст – реалізують політику в межах повноважень, передбачених законами про децентралізацію.

Громади – після реформи децентралізації стали ключовими акторами у прийнятті управлінських рішень.

Попри наявність нормативної бази та інституційної структури, регіональна політика стикається з низкою викликів. Серед основних:

- Нерівномірність соціально-економічного розвитку регіонів.
- Недостатня фінансова децентралізація.
- Слабкий кадровий потенціал на місцях.
- Недосконала координація між рівнями влади.
- Для підвищення ефективності політики необхідно:
- Посилити моніторинг і оцінку реалізації регіональних стратегій.
- Розвивати інституційну спроможність громад.
- Інтегрувати принципи смарт-спеціалізації у стратегічне планування [69].

Нормативно-правова база та інституційне забезпечення становлять фундамент для ефективної реалізації регіональної політики. З огляду на виклики сучасного етапу розвитку, важливим є не лише формування правової рамки, але й постійне вдосконалення інституційної структури, посилення спроможності на всіх рівнях управління, а також активне залучення громадськості до процесів планування та моніторингу.

2.2. Оцінка соціально-економічного розвитку регіонів України

Оцінка соціально-економічного розвитку регіонів України є складною та багатогранною. Вона включає оцінку економічного стану, соціального розвитку, інфраструктури, освіти та охорони здоров'я. Регіони України мають значні відмінності в цих аспектах, що зумовлені історичними, географічними та економічними факторами.

Одним з головних чинників формування середнього класу в Україні є розвиток підприємництва, що виступає гарантом підвищення рівня життя громадян, стабільності, соціально-економічного розвитку регіонів.

Валовий регіональний продукт (далі – ВРП) – показник, що вимірює валову додану вартість, що обчислюється шляхом віднімання із сумарної валової продукції обсягів її проміжного споживання. Це інтегрований показник економічного розвитку регіонів України, який характеризує результат виробничої діяльності резидентів в межах економічної території регіону і вимірюється сукупною вартістю товарів та послуг, виготовлених ними для кінцевого використання.

Оцінка соціально-економічного розвитку регіонів України за 2024 рік свідчить про уповільнення темпів відновлення економіки після попередніх кризових років. Оцінка динаміки валового регіонального продукту (ВРП) України за 2022–2024 роки відображає складні економічні умови, зумовлені повномасштабною війною, а також поступове відновлення в окремих регіонах. Нижче наведено узагальнені дані щодо змін ВРП у цей період (табл.2.2)

Таблиця 2.2

Динаміка валового регіонального продукту України 2022–2024рр

Рік	Реальний ВВП, млрд грн	Зміна до попереднього року, %
2022	6 537,8	-29,1%
2023	6 537,8	+5,3%
2024	6 800,0*	+4,0%

* Дані за 2024 рік є попередніми оцінками

Джерело: складено автором

За результатами, що наведено в табл. 2.2, з'ясовано, що у період 2002–2004 років спостерігалось стабільне зростання ВРП України, що свідчить про позитивну динаміку економіки країни; значне падіння ВРП на 29,1% в 2022 році через повномасштабне вторгнення росії, що призвело до руйнування інфраструктури, зниження економічної активності та масової міграції.

У 2023 та 2024 роках Україна продовжила відновлення після глибокої економічної кризи, спричиненої повномасштабною війною. За оцінками, реальний ВВП країни зріс на 42.7% у 2023 р. після падіння на 28,8% у 2022 році. (табл. 2.3)

Таблиця 2.3.

Динаміка ключових макропоказників України у 2022–2024 роках

Показник	2022 рік	2023 рік	Зміна (%)	2024 рік	Зміна (%)
Реальний ВВП, млрд грн	3 865,8	5 518,1	+42,7%	6 821,1	+23,6%
Середня номінальна зарплата, грн	14 847	17 395	+17,2%	17 395	-
Рівень безробіття, %	21,0	18,5	-2,5 п.п.	18,5	-
Індекс споживчих цін (ІСЦ)	126,6	110,9	-15,7 п.п.	110,9	-

Джерело: Державна служба статистики України

Проте економічна активність залишалася нерівномірною в регіональному розрізі, що обумовлено різним ступенем пошкоджень інфраструктури, міграційними процесами та адаптаційною здатністю місцевих економік.(додаток Б)

Місто Київ залишається лідером за всіма основними показниками, що свідчить про високий рівень економічної активності та концентрацію бізнесу.

Дніпропетровська та Харківська області демонструють значні обсяги ВРП, що пов'язано з розвиненою промисловістю та інфраструктурою.

Західні області, такі як Львівська та Івано-Франківська, мають стабільні показники, зокрема завдяки розвитку туризму та малого бізнесу.

Східні області, особливо Луганська, зазнали значного економічного спаду

через військові дії та окупацію частини територій.

Відновлення економіки з ростом ВРП на 5,3% у 2023 році, зумовлене адаптацією бізнесу до нових умов, підтримкою міжнародних партнерів та частковим відновленням експорту.

По попередній оцінці у 2024 році очікується подальше зростання ВРП на 4,0%, хоча темпи відновлення сповільнюються через триваючі бойові дії, пошкодження енергетичної інфраструктури та дефіцит робочої сили. Динаміка ВРП України у 2022–2024 роках свідчить про високу адаптивність економіки до кризових умов. Хоча загальний рівень ВРП ще не досяг довоєнного рівня, позитивні тенденції в окремих регіонах дають підстави для обережного оптимізму. Подальше відновлення залежатиме від стабілізації безпекової ситуації, ефективного використання міжнародної допомоги та реалізації структурних реформ.

За даними Міністерства економіки [35], різні області України демонстрували неоднакові темпи зростання ВРП, що відображає специфіку економічного розвитку кожного регіону, а саме:

- Західні області: Львівська, Івано-Франківська та Закарпатська області демонструють відносно стабільне зростання ВРП завдяки релокації бізнесу та внутрішніх переселенців, а також розвитку ІТ-сектору та туризму;
- Центральні області: Київська та Вінницька області відновлюють економічну активність, зокрема в аграрному секторі та переробній промисловості;
- Східні та південні області: Донецька, Луганська, Херсонська та частково Запорізька області зазнали значного скорочення ВРП через активні бойові дії та окупацію територій.

Забезпечення регіонального добробуту в Україні повинно окремо враховувати проблематику Донбаського регіону та південних регіонів, які потребують особливої уваги у зв'язку із значними втратами інфраструктури та впливом війни, як економічний так і соціальним. Водночас західні та центральні регіони стають центрами для розміщення внутрішньо переміщених

осіб . Також дані регіони мають значний потенціал для розвитку міжнародного співробітництва. Інтеграція України до європейських ринків, а також залучення міжнародної допомоги та адаптація європейських стандартів є важливими аспектами для досягнення цілей регіонального розвитку [6]

Аналіз змін у припливі прямих іноземних інвестицій (ПІІ) до регіонів України в умовах повномасштабного вторгнення свідчить про позитивну динаміку лише в чотирьох областях [47]. Зокрема, зростання обсягів ПІІ зафіксовано в Черкаській (+23,5%), Івано-Франківській (+12,6%), Чернігівській (+11,6%) та Київській (+3,9%) областях. Основним чинником такого приросту стала активізація інвестицій у сільське господарство, тоді як провідними країнами-інвесторами виступили США, Швейцарія, Кіпр, Данія та інші члени ЄС (табл. 2.4.)

Таблиця 2.4

Динаміка прямих іноземних інвестицій у регіонах України (2022–2024 рр.)

Регіон	Зміна ПІІ (%)	Основні галузі залучення / втрати	Основні країни-інвестори
Черкаська	+23,5%	Сільське господарство	США, Кіпр
Івано-Франківська	+12,6%	Аграрний сектор, деревообробка	Швейцарія, Данія
Чернігівська	+11,6%	Харчова промисловість, АПК	Кіпр, ЄС
Київська область	+3,9%	Агробізнес, логістика	США, Нідерланди
Одеська	–6,5%	Зростання в ІТ, падіння в промисловості	США, Німеччина
Кіровоградська	–8,3%	Сільське господарство	Польща, Швейцарія
Тернопільська	–9,1%	Аграрна переробка	Чехія, Естонія
Львівська	–9,5%	Падіння в енергетиці, стабільність у ІТ	Кіпр, Німеччина
м. Київ	–7,2%	Змішані тренди в ІТ, логістиці	США, Велика Британія
Миколаївська	–50,4%	Переробна промисловість	Данія, Туреччина
Харківська	–48,1%	Машинобудування, промисловість	Польща, Австрія
Запорізька	–46,0%	Металургія, переробка	Нідерланди, Швейцарія
Житомирська	–19,4%	Енергетика, лісова промисловість	Кіпр, Чехія
Закарпатська	–18,7%	Енергетика, харчова промисловість	Угорщина, Італія
Чернівецька	–52,8%	Переробна галузь	Кіпр

У п'яти регіонах зафіксовано відносно незначне зниження ПІІ – у межах до 10%. До цієї групи належать Одеська, Кіровоградська, Тернопільська, Львівська області та місто Київ. Варто зауважити, що в окремих регіонах спостерігалася секторальна переорієнтація інвестицій: збільшення вкладень в окремі галузі супроводжувалося їх зменшенням в інших. Так, в Одеській області суттєво зросли інвестиції в інформаційні технології та телекомунікації, проте це зростання не компенсувало втрати в інших секторах.

Значне скорочення ПІІ зафіксовано у регіонах, наближених до зони бойових дій або частково окупованих. Так, у Миколаївській області обсяги ПІІ зменшились більш ніж на 50%, у Харківській та Запорізькій – на 48% та 46% відповідно. Основним фактором зниження інвестицій у цих регіонах стало згорання діяльності підприємств переробної промисловості.

Також у Львівській, Житомирській та Закарпатській областях падіння ПІІ пов'язане зі зменшенням капіталовкладень у сферу постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря. Ймовірною причиною цього є російські удари по енергетичній інфраструктурі. Частина таких активів належала українським компаніям, зареєстрованим через Кіпр та Нідерланди.

Найглибше падіння обсягів ПІІ спостерігалось у Чернівецькій області, що було зумовлено виходом кіпрського капіталу з підприємств переробної промисловості.

Падіння ПІІ у більшості областей забезпечувалось за рахунок капіталу з Кіпру, Нідерландів і частково Швейцарії, а отже у більшості випадків мова йде про відтік капіталу вітчизняних інвесторів, які зареєстровані в офшорних юрисдикціях. [47]

Агенції регіонального розвитку, створені як майданчики синергії між державним, приватним та громадським секторами, є важливими інституціями, які покликані ефективно втілювати завдання державної регіональної політики на місцях.

На сьогодні АРР утворені у всіх 24 регіонах України, 23 з яких утворені

відповідно до законодавства – засновниками є відповідні облради та облдержадміністрації. З листопада 2024 року розпочала свою діяльність АРР Харківської області. Водночас, Агенція регіонального розвитку Донецької області перебуває у процесі припинення діяльності згідно чинного законодавства. У Дніпропетровській області установа «Агенція регіонального розвитку «Офіс євроінтеграції» утворена з порушенням вимог постанови Кабінету Міністрів України від 21.10.2022 № 1203 «Деякі питання діяльності агенцій регіонального розвитку» та не здійснює своєї діяльності.[16]

У 2024 році відбулось зростання на 91 % фінансових надходжень до бюджетів АРР. Загальний обсяг фінансування склав 83 825,6 тис. грн, проти - 43 808,8 тис. грн у 2023 році. З обласних бюджетів було профінансовано діяльність 19 АРР. Обсяг такого фінансування склав 36 928,2 тис. грн, або 44% від загального обсягу (рис.2.2)

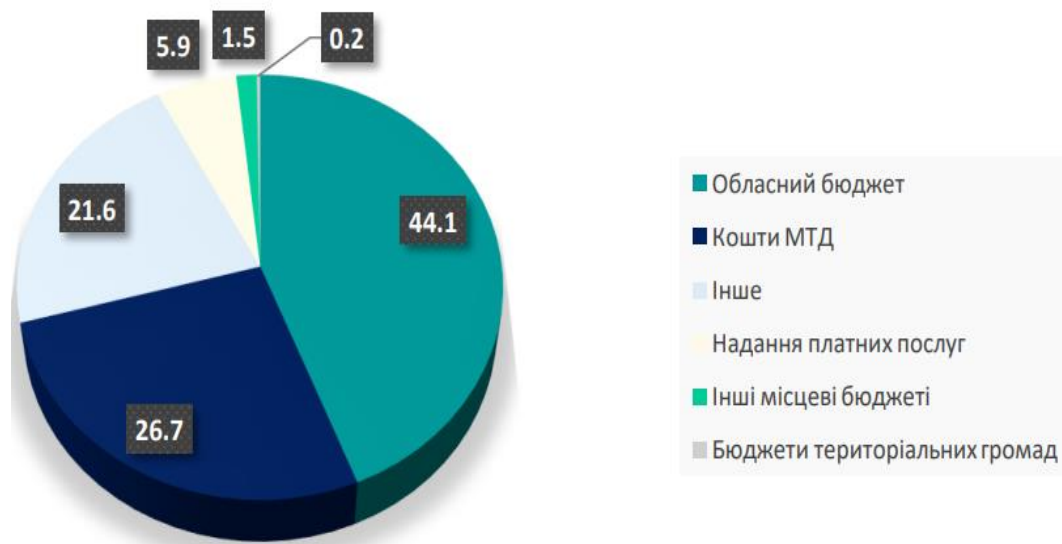


Рис.2.2 Фінансування діяльності АРР, %[16]

Фінансування АРР у 2024 році здійснювалось також за рахунок коштів інших місцевих бюджетів та бюджетів територіальних громад, обсяг якого склав 1 456,9 тис грн, або 1,7 % від загального фінансування діяльності агенцій регіонального розвитку .[16]

Як зазначає В. Плахотнюк, ще одним серйозним викликом є низька

ініціативність місцевої влади. Багато органів самоврядування не докладають зусиль для залучення додаткових ресурсів. Вони не ініціюють нових проєктів, не беруть участі у грантових програмах і не співпрацюють із міжнародними партнерами. Інноваційні підходи впроваджуються лише у виняткових випадках, тоді як більшість громад покладається на застарілі методи управління, що не відповідають сучасним викликам регіонального розвитку[49]

Процеси урбанізації та переміщення внутрішньо переміщених осіб (ВПО), зумовлені збройними конфліктами на сході України та тимчасовою окупацією окремих територій, істотно трансформували соціальну структуру регіонів. У низці випадків це спричинило надмірне навантаження на соціальну інфраструктуру міст, які стали основними центрами прийому ВПО. Проведений аналіз свідчить про суттєву нерівномірність рівня життя населення в різних регіонах країни. Ця диспропорція є результатом як історичних чинників, так і сучасних соціально-економічних викликів. Найвищі показники доходів фіксуються у столиці та великих індустріальних центрах, таких як Дніпро, Одеса, Львів і Харків (до початку повномасштабної війни у 2022 році). Натомість сільські території та регіони, що зазнали руйнівних наслідків воєнних дій, характеризуються значно нижчим рівнем доходів населення.

Підвищений рівень безробіття залишається однією з ключових проблем, що спонукає значну частину населення до трудової міграції за кордон. Це, у свою чергу, спричиняє відтік кваліфікованих фахівців і послаблює трудовий потенціал регіонів. Для подолання цієї тенденції необхідно реалізовувати комплексні програми стимулювання зайнятості, забезпечувати підтримку малих і середніх підприємств, а також формувати сприятливі умови для розвитку підприємницьких ініціатив і стартапів.

За допомогою ПЕСТ-аналізу згруповано основні фактори, які впливають на регіональний розвиток, гальмують успіхи реформи децентралізації.(табл.2.5)

Оцінюючи основні напрями формування регіональної політики сталого розвитку в Україні, слід відзначити, що її нормативно-правова база загалом уже сформована. Водночас низка практичних аспектів, зокрема питання

розмежування відповідальності між центральними і місцевими органами влади за реалізацію програм, потребує подальшого уточнення в процесі впровадження.

Таблиця 2.5.

ПЕСТ-аналіз соціально-економічного розвитку регіонів України

Політичні фактори (П)	Економічні фактори (Е)
1. Децентралізація влади. Реформа децентралізації посилила фінансову автономію регіонів, однак потребує подальшого розвитку інституцій місцевого самоврядування. Політична стабільність залишається важливою умовою для залучення інвестицій, особливо в прикордонних та конфліктних зонах. 2. Міжнародна політика. Угода про асоціацію з ЄС відкрила нові можливості для експорту й інвестицій. Міжнародна підтримка сприяє відновленню інфраструктури в постраждалих регіонах. 3. Судова та правоохоронна реформа Покращення правової системи створює кращі умови для бізнесу та сприяє зростанню підприємницької активності в регіонах.	1. Інфраструктурні обмеження Нерівномірність розвитку та руйнування об'єктів стримують економічне зростання і потребують значних капіталовкладень та інвестицій 2. Рівень безробіття Високе безробіття в окремих регіонах спричиняє трудову міграцію. 3. Промислові кластери Індустріальні регіони (наприклад, Дніпропетровщина, Запоріжжя, Донбас) мають потенціал відновлення через модернізацію виробництва. 4. Інвестиції та фінансування Залучення інвестицій і підтримка МСП є ключовими для розвитку регіональної економіки
Соціальні фактори (С)	Технологічні фактори (Т)
1. Демографічна ситуація Населення старіє, молодь виїжджає за кордон, а зростання кількості ВПО змінює соціальну структуру регіонів. 2. Освіта та охорона здоров'я. Доступ до якісних освітніх і медичних послуг нерівномірний, спостерігається відтік фахівців через нестачу робочих місць. 3. Рівень життя та громадська активність Низькі доходи обмежують споживання, а соціальні програми потребують ефективнішого управління ресурсами.	1. Інноваційний розвиток ІТ-сектор розвивається в Києві, Львові та Харкові, проте інновації слабо інтегруються в промисловість, особливо у сільській місцевості. 2. Цифровізація Держава досягла успіхів у цифрових послугах (зокрема через «Дію»), але необхідне розширення доступу в сільських регіонах. 3. Енергетична інфраструктура Перехід до відновлюваної енергетики сприяє зростанню зайнятості та підвищенню енергоефективності регіонів.

Реалізація цілісного механізму регіональної політики сталого розвитку передбачає досягнення балансу між економічним, соціальним та екологічним

вимірами шляхом раціонального використання ресурсів. Особливе значення має активізація інноваційного потенціалу, удосконалення системи управління, підвищення ефективності роботи суб'єктів господарювання, а також впровадження соціальних гарантій для поліпшення якості життя населення.

2.3. Використання міжнародного досвіду регіонального управління в умовах децентралізації

Формування ефективної політики регіонального розвитку в Україні потребує врахування кращих світових практик у цій сфері. В умовах глобалізації та міжнародної інтеграції успішність регіонів дедалі більше визначається їхньою здатністю адаптувати інституційні інновації, апробовані в інших країнах. Однак запозичення зарубіжного досвіду без належного врахування специфіки вітчизняного контексту загрожує неефективністю та дисфункціями регіональної політики. Тому зростає значущість коректного застосування компаративного аналізу як методологічного інструменту виявлення спільних закономірностей та відмінностей у регіональному розвитку різних країн. Усі ці теоретичні засади мають бути застосовані у комплексному механізмі формування та регулювання політики регіонального розвитку.

У сучасних умовах реформування системи державного управління в Україні одним із ключових напрямів виступає децентралізація, яка передбачає передачу значної частини повноважень та ресурсів на рівень місцевого самоврядування. У цьому контексті важливим є вивчення і адаптація міжнародного досвіду регіонального управління, що може слугувати орієнтиром для формування ефективної регіональної політики.

У країнах Європейського Союзу децентралізація є однією з базових складових державного устрою, що забезпечує автономність регіонів, підвищення ефективності управління та активізацію громадської участі. Наприклад, у Німеччині федеральна структура держави дозволяє землям самостійно реалізовувати економічну, соціальну та культурну політику. Водночас держава забезпечує загальне стратегічне планування та дотримання

єдиних стандартів [63]. Аналогічно, у Франції та Італії активно функціонують регіональні ради, які мають широкі повноваження у сфері планування розвитку, управління інфраструктурними проєктами та залучення інвестицій [66].

Важливим інструментом ефективного регіонального управління є принцип субсидіарності, згідно з яким вирішення питань має здійснюватися на найнижчому можливому рівні управління, тобто ближче до громадянина. Цей підхід підтримується Європейською хартією місцевого самоврядування (1985), яку Україна ратифікувала у 1997 році. У документі підкреслюється важливість автономії місцевих органів влади в межах, визначених законодавством, а також фінансової самодостатності для забезпечення ефективного виконання покладених функцій [59].

Успішні приклади міжнародної практики також демонструють важливість багаторівневого врядування (multi-level governance), яке дозволяє забезпечити взаємодію між національними, регіональними та місцевими рівнями управління. Зокрема, у Польщі в результаті адміністративної реформи 1999 року були створені воєводства, повіти та гміни, кожен з яких має чітко визначені повноваження. Цей підхід дозволив значно покращити ефективність управлінських рішень і оптимізувати використання бюджетних ресурсів [71].

Україна, запровадивши реформу децентралізації у 2014 році, активно адаптує окремі елементи західного досвіду. Зокрема, у рамках формування об'єднаних територіальних громад (ОТГ) впроваджуються нові моделі бюджетного планування, розширено повноваження місцевих органів у сферах освіти, охорони здоров'я, інфраструктури та земельних ресурсів. Досвід країн Балтії, особливо Литви, де після децентралізації було оптимізовано кількість муніципалітетів і значно підвищено ефективність управління, може бути корисним у контексті подальшого вдосконалення адміністративно-територіального устрою України [72].

У багатьох країнах вирішенню соціальних проблем сприяє волонтерський рух серед членів територіальних громад. У громадах США, Канади, Великобританії, Німеччини, Швейцарії активно діють громадські центри

(Community Centers), які зорієнтовані на роботу з різними віковими групами. Основні напрями діяльності таких центрів - освітній, дозвільний, оздоровчий. Одне з пріоритетних завдань, які виконують такі організації, полягає у соціальному включенні (social inclusion) у громаду осіб, які втратили соціальні зв'язки зі спільнотою (люди похилого віку, особи з фізичними та психічними вадами, підлітки тощо). Для зміцнення стосунків між дорослими та дітьми створюються сімейні центри, для молоді діють молодіжні центри.

Розвиток територіальних громад у контексті децентралізаційної реформи вимагає не лише ефективного управління та фінансової децентралізації, але й активної участі громадянського суспільства. Одним із ключових напрямів у цьому контексті є створення та підтримка благодійних, волонтерських і громадських організацій, зокрема у сферах освіти та охорони здоров'я. Залучення до цих процесів місцевого бізнесу та жителів сприяє формуванню соціального капіталу та зміцненню горизонтальних зв'язків у громаді. Подібні підходи давно стали традиційними у таких країнах, як США та Канада, де партнерство між органами місцевого самоврядування, бізнесом і громадянським суспільством активно використовується для реалізації соціально значущих ініціатив [67].

У Сполучених Штатах Америки найбільш розповсюджені форми участі територіальних спільнот у самоврядуванні (громадські слухання, письмові громадські відгуки (written public comments) на проекти та стратегії місцевого розвитку, участь жителів у радах директорів громадських агенцій, громадські комісії (citizenbased commissions), робочі групи (task forces), дорадчі комітети (advisory committees) тощо) закріплені законами. Крім того, проводяться засідання громадських журі, громадські форуми, різні види опитувань мешканців, зустрічі жителів з посадовими особами місцевого самоврядування[15].

У процесі децентралізації важливо також забезпечити належний рівень фінансової автономії органів місцевого самоврядування. Досвід таких країн, як Швеція, демонструє переваги розширення фінансових прав місцевої влади, що

дозволяє їм більш гнучко реагувати на потреби громади. Зокрема, у Швеції значна частина податкових надходжень залишається в розпорядженні місцевих органів влади, що створює стимули для розвитку локальної економіки та підвищує відповідальність за ефективне використання ресурсів [58].

Ці реформи в Швеції частково ґрунтувалися на успішному досвіді Великої Британії, яка ще у 1980–90-х роках провела реформування місцевого врядування з метою досягнення більшої прозорості, підзвітності та ефективності. У результаті цього з'явилася модель, яка забезпечує баланс між місцевими та загальнодержавними інтересами, не обмежуючи при цьому ініціативу органів місцевого самоврядування [70].

Разом з тим, слід враховувати і ризики надмірного копіювання зовнішніх моделей без урахування національних особливостей, політичного контексту та соціально-економічних умов. Наприклад, швейцарська модель децентралізації базується на глибокій політичній культурі громадянської участі, яка потребує тривалого формування [64]. В Україні ж процес становлення ефективного місцевого самоврядування ще перебуває на етапі інституційного розвитку.

Інформаційна функція знаходить свій прояв у поширенні інформації між жителями населеного пункту, наданні її членами територіальної громади іншим суб'єктам місцевого самоврядування. Прямий зв'язок – інформування мешканців органами влади – сприяє збільшенню обсягу знань членів громади про стан місцевих справ, забезпечує формування соціально-політичної орієнтації жителів, громадської думки, є передумовою підвищення активності населення. Зворотний зв'язок дозволяє органам та посадовим особам постійно відстежувати хід виконання відповідних рішень, порівнювати досягнуті результати з визначеними цілями, виявляти відхилення, побічні ефекти і настрої населення, вчасно здійснювати необхідні коригування [15].

Варто підкреслити, що децентралізація не лише змінює вертикаль влади, але й передбачає зменшення втручання центрального уряду в питання місцевого розвитку. Це дає громадам можливість самостійно шукати додаткові ресурси, залучати інвестиції, формувати індивідуальні програми розвитку та

відповідати за їх реалізацію. У довгостроковій перспективі такі підходи сприяють сталому розвитку регіонів, підвищенню ефективності управління та розширенню участі громадян у прийнятті рішень.

Таким чином, адаптація міжнародного досвіду в сфері регіонального управління є важливою складовою успішної реалізації децентралізації в Україні. При цьому критично важливим є врахування національного контексту, забезпечення фінансової спроможності регіонів, підвищення кадрового потенціалу місцевих органів влади та створення ефективних механізмів громадського контролю.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ПІДТРИМКИ РЕГІОНІВ

У контексті повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну склалася виняткова ситуація у сфері управління регіональним розвитком, що потребує нестандартних рішень і нових підходів до забезпечення соціально-економічного зростання територій. Це зумовлює необхідність перегляду довоєнних завдань і повноважень інституцій, відповідальних за регіональну політику, а також оновлення стратегічних документів розвитку регіонів. Державна регіональна політика прагне адаптуватися до нових умов, викликаних війною, одночасно враховуючи стратегічний курс України на інтеграцію до Європейського Союзу.

Найголовнішими цілями політики регіонального розвитку в країнах-членах Європейського Союзу є: стимулювання інвестицій, створення та збереження робочих місць, підтримка наукових досліджень та впровадження нових технологій, розвиток малих і середніх підприємств, розвиток інфраструктури у регіонах, які потребують державної підтримки. Принцип європейського управління регіональним розвитком – допомога надається деградуючим, регіонам, які занепадають, і лише на визначені сфери економічної діяльності [17].

Незважаючи на перші отримані результати реформування системи публічного управління на регіональному рівні України та позитивні результати дослідження думки громадян, є питання що потребують вирішення. Серед найбільш ключових з них слід виділити такі: низька активність та дієвість інститутів громадянського суспільства; недостатній рівень фінансування регіональних органів управління, органів місцевого самоврядування; питання розподілу повноважень між новоствореними органами місцевого самоврядування та діючими органами місцевого та державного управління, в

тому числі відсутній чуткий механізм розподілу коштів та повноважень щодо їх використання; відсутність достатньої кількості кваліфікованих кадрів та якісних програм навчання; гальмування процесів децентралізації місцевими елітами; неврегульованим в умовах об'єднання територіальних громад залишаються питання комунальної власності; відсутність дієвих механізмів та інструментарію контролю за діяльністю та функціонуванням регіональних органів управління[22].

Регіонам України необхідно активізувати зусилля щодо залучення іноземних інвесторів, зокрема до малого та середнього бізнесу, а також забезпечити диверсифікацію інвестиційної бази. Такий підхід зменшить ризики шоківих наслідків у разі відтоку капіталу. Досягненню цієї мети можуть сприяти низка практичних заходів.

По-перше, впровадження програм страхування воєнних ризиків може суттєво підвищити інвестиційну привабливість українських підприємств. Такі програми вже пропонують міжнародні організації, зокрема MIGA, DFC, а також планується запуск ініціативи ЄБРР спільно з Міністерством економіки України та Національним банком. Крім того, передбачається створення Державної агенції страхування воєнних ризиків. Ці заходи мають на меті зниження загроз, пов'язаних з інвестуванням в умовах воєнного конфлікту.

По-друге, сприяння розвитку інвестиційної діяльності можуть забезпечити офіси підтримки іноземних інвестицій, які відкриваються за участю урядів інших країн. Такі структури вже функціонують при підтримці Франції, Норвегії, Данії та інших держав і спрямовані на стимулювання капіталовкладень у приватний сектор України.

По-третє, ключовим чинником залучення інвестицій залишається підвищення спроможності місцевої влади в цьому напрямі. Слід зазначити, що деякі області, як-от Чернівецька, маючи відносну безпеку, все ж демонструють низький рівень залучення прямих іноземних інвестицій. Тому важливо забезпечити активну участь місцевого самоврядування та бізнес-спільноти у міжнародних інвестиційних заходах, таких як форуми у Варшаві, Берліні чи

Вашингтоні. Додатково слід підтримувати бізнес у підготовці якісних бізнес-планів та інвестиційних проєктів.

Зрештою, необхідним є удосконалення методів статистичного обліку ПІІ з чітким розмежуванням між реальними іноземними інвестиціями та внутрішніми капіталовкладеннями, структурованими через офшорні юрисдикції. Такий підхід дозволить формувати об'єктивну аналітичну базу та забезпечить більш точну оцінку динаміки залучення справжнього іноземного капіталу в регіони.

Спираючись на Державну стратегію регіонального розвитку [52] та за матеріали, надані ГО «Громадський простір» [10], сформовано перелік завдань, які потребують вирішення у коротко- і середньо- строковій перспективі:

- Продовжити децентралізацію з урахуванням демографічної, безпекової та економічної ситуації, що склалась в наслідок війни;
- Упорядкувати систему планування відновлення і розвитку на рівні законодавства і підзаконних актів;
- Запровадити у практику діяльності Уряду та ЦОВВ оцінку територіального впливу для проєктів рішень, які прямо чи опосередковано впливають на розвиток територій, здійснювати координацію секторальних політик в територіях;
- Встановити критерії визначення, проведення моделювання і формування переліків функціональних типів територій відповідно до ЗУ ЗДРП;
- Привести критерії визначення територій відновлення (уражених територій) у відповідність із ЗУ «Про засади ДРП»;
- Створити законодавчі умови для підтримки відновлення та розвитку уражених територій та окремих функціональних типів територій з підвищеними безпековими ризиками;
- Законодавчо забезпечити можливості для заснування населених пунктів на нових територіях;
- Сформувати зрозумілу економічну політику в різних типах українських макрорегіонів;

- Актуалізувати ДСРР і стратегії регіонального розвитку до 2027 року;
- Розробити план заходів з реалізації ДСРР та програми регіонального розвитку, які відповідають вимогам програмування політики згуртованості ЄС;
- Розробити плани відновлення уражених громад і регіонів;
- Розробити стратегії розвитку ТГ;
- Створити систему надання методологічної підтримки з питань планування відновлення і розвитку територіальним громадам і регіонам;
- Провести реформу державної служби у контексті заповнення вакансій, підвищення рівня заробітної плати, вимог до кваліфікації державних службовців, навчання англійської мови та основам роботи з євроінтеграцією, забезпечення можливостей з обміну досвідом (зокрема через механізм твінінгу), продовження розпочатої наприкінці 2023 р. реформи системи заробітних плат на основі кваліфікації посад і грейдів;
- Забезпечити адаптацію законодавства України до права ЄС про політику згуртованості (Глава 22 «Регіональна політика і координація структурних інструментів» *acquis communautaire*);
- Сформувати систему фінансування проєктів відновлення (і стійкості) уражених територій.
- Використати Ukraine Facility для формування інституцій для «спільного управління» фондами політики згуртованості ЄС;
- Використати 1 млрд євро в Ukraine Facility в тому числі для навчання працювати з коштами ЄС за правилами і процедурами політики згуртованості;
- Узгодити роботу ДФРР із можливостями фінансування з боку ЄС та інших міжнародних партнерів;
- Розробити механізми державного співфінансування проєктів на рівні громад, регіонів і держави, які фінансуватимуться за рахунок ЄС та інших джерел;
- Створити, відповідно до вимог політики згуртованості ЄС, багаторівневу систему інституцій для управління Європейськими структурними

та інвестиційними фондами;

– Створити в Україні систему управління інвестиційними ресурсами Спільної аграрної політики ЄС;

Проведений аналіз свідчить про необхідність подальшого реформування та вдосконалення системи публічного управління регіональним розвитком в Україні. Зокрема, важливо налагодити ефективні горизонтальні зв'язки між регіонами та територіальними громадами, які останнім часом демонструють зростання активності й починають відігравати все помітнішу роль у публічному управлінні. Це потребує запровадження оновленого формату взаємодії між регіональним рівнем і центральною владою, а також розробки нових інструментів, важелів і механізмів впливу на процеси розвитку територій. Усі ці зміни мають відбуватися в контексті та у відповідності до логіки триваючої в Україні реформи децентралізації.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження теми «Механізм реалізації регіональної економічної політики держави» було виявлено, що ефективна регіональна політика є невід’ємною складовою національного соціально-економічного розвитку, особливо в умовах сучасних викликів, спричинених воєнною агресією, соціальною нерівністю між регіонами, а також євроінтеграційними прагненнями України. В результаті дослідження вирішено ряд завдань, що дозволили сформулювати наступні висновки:

1. Сучасна регіональна економічна політика України формується як система стратегічних і тактичних цілей, завдань та інструментів, орієнтованих на стале зростання та просторову згуртованість. Вона базується на комплексному врахуванні національних, політичних, соціальних та безпекових чинників, що забезпечує здатність держави впливати на регіональний розвиток навіть в умовах воєнного стану. У процесі визначення пріоритетів регіональної політики першочергово розглядаються демографічні, екологічні, інфраструктурні та економічні проблеми, подолання яких є запорукою післявоєнного відновлення та підвищення конкурентоспроможності українських регіонів.

2. Теоретичний аналіз засвідчив, що регіональна економічна політика держави передбачає цілеспрямовану діяльність органів влади, спрямовану на зменшення міжрегіональних диспропорцій, стимулювання економічного зростання на місцевому рівні та досягнення соціальної згуртованості. Її реалізація повинна ґрунтуватися на принципах децентралізації, субсидіарності, партнерства та сталого розвитку.

3. Інституційна основа регіонального розвитку в Україні формально охоплює кілька рівнів: центральні органи виконавчої влади, обласні адміністрації, органи місцевого самоврядування (ОМС), а також агенції

регіонального розвитку, які створені відповідно до Закону України «Про засади державної регіональної політики».

4. Сучасний механізм реалізації регіональної політики перебуває в стадії трансформації під впливом децентралізації, війни та євроінтеграційних процесів. Він складається з інституційного, нормативного, фінансово-економічного, інформаційного та організаційного компонентів. Водночас механізм потребує суттєвого вдосконалення з огляду на виклики, пов'язані з повномасштабною війною, кризовими явищами в економіці та потребами у відновленні зруйнованих територій.

5. Встановлено, що регіональна політика в умовах війни має адаптуватися до нових викликів шляхом посилення стратегічного планування, оновлення стратегій розвитку регіонів, впровадження антикризових інструментів, зокрема для прифронтових та деокупованих територій. Водночас необхідна інтеграція регіональної політики в загальноєвропейський контекст, із врахуванням майбутнього членства України в ЄС. Пропоновані напрями вдосконалення інституційного механізму:

- Розширення функціоналу регіональних агенцій розвитку (АРР), включаючи участь у розробці стратегій, інвестиційному супроводі та залученні міжнародної допомоги.
- Запровадження системи індикаторів ефективності ОМС щодо досягнення цілей сталого розвитку (на основі SDGs).
- Інституційне укріплення механізмів міжмуніципального співробітництва, яке дозволить об'єднувати ресурси громад для реалізації масштабних проєктів.
- Діджиталізація управління регіонами, зокрема автоматизований облік потреб та ефективності використання субвенцій.

6. Визначено, що економічний механізм є базисом розвитку територій. Наявна модель фінансування регіонального розвитку в Україні базується на державному фонді регіонального розвитку (ДФРР), субвенціях з держбюджету, власних доходах ОМС, а також на міжнародній технічній допомозі (UNDP,

2023). В умовах війни частка ДФРР у бюджеті різко скоротилася, що обмежило фінансування програм розвитку в громадах.

7. Практичний аналіз ПП у регіони України за час повномасштабного вторгнення показав, що здатність регіонів залучати інвестиції залежить не лише від безпекової ситуації, а й від активності місцевої влади, наявності інституцій з підтримки бізнесу, інформаційної прозорості та рівня підготовки інвестпроектів. Регіони, які продемонстрували позитивну динаміку (Черкаська, Івано-Франківська, Чернігівська області), мають потенціал для масштабування досвіду.

Ключові виклики економічного механізму:

- Низький рівень інвестиційної привабливості окремих регіонів через слабку інфраструктуру та загрози безпеці;
- Формульне розподілення коштів без урахування локальних особливостей;
- Обмежений доступ громад до міжнародних фінансових інструментів, зокрема грантів та кредитів під низькі відсотки.

8. Шляхами вдосконалення економічного механізму є:

- Реформування механізмів розподілу коштів ДФРР з урахуванням оцінки соціально-економічного потенціалу громад.
- Підтримка малих і середніх підприємств (МСП) через пільгові кредити, інкубатори та партнерські програми з ЄС (наприклад, COSME, Horizon Europe).
- Створення спеціальних економічних зон (СЕЗ) у регіонах, що постраждали від війни, з податковими пільгами та інвестзахистом.
- Механізми фінансової мотивації громад до ефективного управління ресурсами, зокрема через рейтингування та преміальні трансферти.

9. Міжнародні приклади демонструють широкий спектр інституційних та економічних моделей підтримки регіонального розвитку. Наприклад, у Польщі з 2004 року активно функціонує Національна стратегія регіонального розвитку, яка включає підтримку менш розвинених воєводств через спеціальні фінансові інструменти ; у Німеччині діє ефективна модель «територіального підходу»,

коли фінансування проектів здійснюється на основі чіткого аналізу потреб громад ; у Швеції та Фінляндії великого значення надається локальним ініціативам, а роль центральної влади обмежується лише координацією. Доведено ефективність підходів, які поєднують автономність місцевого самоврядування, фінансову самостійність та інституційну підтримку держави. Україна має адаптувати ці практики, водночас враховуючи національні реалії, історичний контекст та сучасні виклики.

Україна може адаптувати ці підходи через: розробку довгострокових програм регіональної реконструкції та модернізації; децентралізоване управління фондами відновлення територій; вдосконалення механізмів моніторингу ефективності реалізації регіональної політики, зокрема через цифрові інструменти (наприклад, dashboards на платформі «Дія»); створення системи підвищення кваліфікації для місцевих управлінців у сфері економічного планування та інвестиційного менеджменту; запровадження локального партнерського бюджету з іноземними донорами; забезпечити підтримку регіональних проєктів із залученням коштів МФО (ЄБРР, Світового банку,) з фокусом на критичну інфраструктуру та інноваційні сектори.

Вдосконалення інституційного та економічного механізму підтримки регіонів України є нагальним завданням державної політики у контексті повоєнного відновлення, децентралізації та інтеграції з Європейським Союзом. Формування ефективної, прозорої та адаптивної системи управління розвитком регіонів передбачає комплекс змін: від зміцнення інституцій до створення нових економічних інструментів підтримки. Такий підхід дозволить забезпечити регіональну рівновагу, посилити інвестиційну привабливість та сприяти сталому економічному зростанню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акіліна О. В., Панченко А. Г. Формування регіональної політики в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. №7. http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/7_2021/34.pdf
2. Бюджетний кодекс України: Кодекс від 07.08.2010 р. № 2456-VI <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення 15.04.2025 р.)
3. Варналій З.С., Білик Р. Р. Економічна безпека та конкурентоспроможність регіонів України: монографія. Чернівці: Технодрук, 2018. 456 с.
4. Вахович О.В., Романюк С.А. Регіональна економіка: теорія і практика державного регулювання. Луцьк: Ред. ВНУ, 2021.
5. Голікова Т. Державне управління територіальним економічним розвитком: теорія і практика : Монографія. К. : Вид-во НАДУ, 2007. 296 с.
6. Гончарський І. Л. Стратегування як інструмент публічного управління у сфері соціально-економічного розвитку України та її регіонів. Державне управління: удосконалення та розвиток 2025. №3 DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.3.13>
7. Горин В. П. Фінансовий механізм забезпечення суспільного добробуту: теоретична концептуалізація та проблеми функціонування: монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 516 с.
8. Гринчук Ю. С., Коваль Н. В. Нормативно-правове забезпечення формування та реалізації державної регіональної політики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 5. С. 9–15. DOI: [10.32702/2306-6814.2019.5.9](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.5.9)
9. Гусєва О.Ю., Воскобоева О.В., Ромащенко О.С. Регіональна економіка. Навчальний посібник для студентів усіх напрямів підготовки денної та заочної форми навчання. Київ, ДУТ, 2018. 55 с
10. Державна регіональна політика: стан справ на травень 2024 року. Аналітична доповідь Інститут громадянського суспільства. 23.05.2024.

<https://www.csi.org.ua/news/derzhavna-regionalna-polityka-stan-sprav-na-traven-2024-roku/>

11. Державний фонд регіонального розвитку. Онлайн платформа <https://new.dfrr.minregion.gov.ua/>

12. Деценетралізація. Агенції регіонального розвитку: міфи і реальність. 24.10.2024р. <https://decentralization.ua/news/18788>

13. Деякі питання діяльності агенцій регіонального розвитку: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2022 № 1203-2022-п <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1203-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 20.05.2025 р)

14. Долішній М. І. Регіональна політика: теорія, методологія, практика. К.: Наукова думка, 2006. 384 с.

15. Жовнірчик Я.Ф., Мельник В.М. Зарубіжний досвід і вітчизняні традиції здійснення інноваційного розвитку територіальних громад органами місцевого самоврядування. *Інвестиції: практика та досвід*. Київ, 2015. №9 (12). С. 92-97 <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=4424&i=19>

16. Звіт про результати діяльності агенцій регіонального розвитку. Міністерство розвитку громад та територій України. К.:2024 рік. <https://mindev.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/zvit-arr-2024-rik-finanlnii-variant-1.pdf>

17. Качмарський Є. І. Трансформації інституційного забезпечення регіональної політики в Україні. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2023. Вип. 93. С. 202-215.

18. Кваша О. П. Державна регіональна політика України: нова парадигма в умовах євроінтеграційного вибору. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2022. Вип. 40. С. 12-16.

19. Кінщак А. В. Державна регіональна політика в Україні: термінологічна невизначеність. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2014. № 6 <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=867#:~:text>

20. Кіншак А. В. Нормативно-правове забезпечення розвитку державної регіональної політики України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 13-14. С. 100-105.

21. Ковальчук В. Г. Механізми публічного управління сталим повоєнним розвитком регіонів України. *Державне управління: удосконалення та розвиток* № 4 (2025). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.4.1>

22. Коврига О.С. Механізми державного регулювання інституціонального середовища регіону [Текст]: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02; Академія муніципального управління. К., 2009. 20с. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=7QOeTeMAAAAJ&citation_for_view=7QOeTeMAAAAJ:roLk4NBRz8UC

23. Коврига, О. С. Напрями реформування системи публічного управління на регіональному рівні. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка*, 2024. 19(38). [https://doi.org/10.33296/2707-0654-19\(38\)-21](https://doi.org/10.33296/2707-0654-19(38)-21)

24. Концепція державної регіональної політики: Указ Президента України від 25.05.2001. – URL: № 341/2001. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2001#Text> (дата звернення 10.05.2025).

25. Корнієвський С. В. Механізми формування і реалізації регіональної економічної політики в Україні: Дис. на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. Класичний приватний університет. Дніпропетровськ. 2016. <https://uacademic.info/ua/document/0416U000704>

26. Кравець А.Ю., Астахов І.В. 2024. Регіональна політика України: проблеми та перспективи. *Політичне життя*. (Лют 2024), 44-51. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.4.6>.

27. Краснопольська Т. М., НУ «ОЮА» регіональна політика України: типи та інструменти. *Актуальні проблеми політики*. 2016. Вип. 58. С.189-202 - http://app.nuoua.od.ua/archive/58_2016/21.pdf

28. Лебідь Є. І., Князєв В. О. Регіональна політика в умовах децентралізації: український та європейський досвід. К.: УАДО, 2021. 226 с.

29. Лелеченко А.П. Комплексний механізм формування й реалізації регіональної політики сталого розвитку в Україні. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. Том 31 (70) № 2 2020. С121-125. – URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/22.pdf

30. Маєв А.П. Державна регіональна політика в Україні: передумови, цілі, законодавче забезпечення. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 2 (25). С. 168-179

31. Медвідь В. Ю. Нормативно-правове забезпечення економічного регулювання регіонального розвитку. *Проблеми економіки* № 1, 2013 https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2013-1_0-pages-109_114.pdf

32. Мельник А.Ф., Войнаренко М.П. *Регіональна економіка*: підр. К. Центр учбової літератури, 2021

33. Механізми реалізації регіональної політики: оцінка ефективності та напрями удосконалення: монографія / наук. ред. С. Л. Шульц; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2018. 205 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). <https://ird.gov.ua/irdp/p20180102.pdf>

34. Механізми формування регіональних пріоритетів розвитку / за ред. С. О. Білої. К. Національний інститут стратегічних досліджень, 2013. 88 с. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2014-01/reg_prioritetu.pdf

35. Міністерство економіки України. Офіційний сайт. <https://www.me.gov.ua>

36. Міністерство розвитку громад і територій України. Офіційний сайт. <https://mindev.gov.ua/>

37. Москалець І.М. Механізм реалізації державної політики інноваційного розвитку економіки України: Дис. на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. Державний університет «Житомирська політехніка». Житомир, 2024

38. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» Репозитарій. [https://repository.kpi.kharkov.ua > download](https://repository.kpi.kharkov.ua/download)
39. Панчишин С.Л., Кириленко О.П. *Макроекономіка і державне регулювання: Підручник*. Львів: Світ, 2020.
40. Плахотнюк В.В. Соціально-економічний розвиток регіонів України: виклики та стратегічні перспективи. Економіка та суспільство. 2024. Випуск №70. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5427/5371>
41. Положення про Конгрес місцевих та регіональних влад при Президентові України: Указ Президента України 05.03.2021р. № 89/2021 <https://www.congress.gov.ua/ukaz-prezydenta-ukrayiny-89-2021/>
42. Попадинець Н. М. Суть механізму реалізації регіональної структурної політики. Регіональна економіка 2014, №3 . С 48-54 – URL: https://re.gov.ua/re201403/re201403_048_PopadynetsNM.pdf
43. Порядок здійснення моніторингу державної регіональної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 березня 2024 р. № 305. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.05.2025 р)
44. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій: Закон України від 09.07.2022 року № 2389-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#n365> (дата звернення 10.05.2025 р)
45. Про засади державної регіональної політики: Закон України № 156-VIII від 5 лютого 2015 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення 10.05.2025 р)
46. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 30.04.2025).
47. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>

48. Прямі іноземні інвестиції у регіони України за час повномасштабного вторгнення. Інститут аналітики та адвокації. 24.12.2024. <https://iaa.org.ua/portfolio/foreign-direct-investment-in-the-regions-of-ukraine-during-the-full-scale-invasion/>

49. Регіональна політика та вимоги ЄС: що потрібно зробити Україні, 2023. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2023/03/30/7158909/> (дата звернення 30.04.2025).

50. Саблук П.Т., Леонідова Г.В. *Регіональна економічна політика: теорія, методологія, практика*. К.: ННЦ ІАЕ, 2020.

51. Семигуліна І. Б., Ярошенко І.В. Складові механізму відновлення соціально-економічного розвитку регіонів України в повоєнний період. Бізнес Інформ. 2024. №4. С. 63–71 <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-4-63-71>

52. Стратегія регіонального розвитку України на 2021–2027 роки: Постанова КМУ від 5 серпня 2020 р. № 695 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2024 р. № 940. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.05.2025).

53. Ушкаренко М. Механізм реалізації регіональної економічної політики держави: конспект лекцій. Херсонський національний технічний університет. <https://studfile.net/preview/9948986/page:16/>

54. Хольченков М. О. Теоретичні засади політики регіонального розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток* № 3 2025. <https://nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/5972>

55. Чужиков В.І. Регіональна політика ЄС: досвід для України. К.: КНЕУ, 2019.

56. Чумаченко М. Г., Кравченко О. С. Регіональна економіка. Харків: Фінанси, 2012. 312 с.

57. Що зараз відбувається з державною політикою відновлення громад і які питання треба врахувати, 2023. URL: <https://parlament.org.ua/2023/09/04/shho-zaraz-vidbuvayetsya-z-derzhavnoyu->

[politikoyu-vidnovlennyagromad-i-yaki-pitannya-treba-vrahuvati/](#) (дата звернення 30.04.2025).

58. Blom-Hansen, J. (2010). Municipal amalgamations and common pool problems: The Danish local government reform in 2007. *Scandinavian Political Studies*, 33(1), 51–73.

59. Council of Europe. (1985). *European Charter of Local Self-Government*. Strasbourg.

60. Della Porta D. Comparative analysis: case-oriented versus variable-oriented research. Approaches and methodologies in the social sciences. Cambridge: Cambridge University Press. 2008. P. 198-222.

61. Europe 2020 – EU-wide headline targets for Economic Growth – European Commission, 2020. URL: <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/resources/docs/qe-01-14-110-en-c.pdf> (дата звернення 30.04.2025).

62. European Commission. EU Cohesion Policy 2021–202. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy

63. Kuhlmann, S., & Bouckaert, G. (2016). *Local Public Sector Reforms in Times of Crisis: National Trajectories and International Comparisons*. Palgrave Macmillan.

64. Ladner, A. (2017). *Swiss Federalism and Decentralization: Achievements and Challenges*. In: Loughlin, J., Hendriks, F., & Lidström, A. (Eds.) *The Oxford Handbook of Local and Regional Democracy in Europe*

65. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) *Regional Development Policy Reviews – Tools and Indicators*. – <https://www.oecd.org/regional>

66. OECD. (2019). *Making Decentralisation Work: A Handbook for Policy-Makers*. Paris: OECD Publishing.

67. Ostrom, E. (1990). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge University Press.

68. Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster.
69. Smart Specialisation Strategies for Sustainable and Inclusive Growth. European Commission, 2021
70. Stoker, G. (2011). *Local Government in the United Kingdom*. Palgrave Macmillan.
71. Swianiewicz, P. (2014). *An Empirical Typology of Local Government Systems in Eastern Europe*. *Local Government Studies*, 40(2)
72. World Bank Group. *Territorial Development Strategies and Instruments: Best Practices in Transition Economies*. 2021.

ДОДАТКИ

до кваліфікаційної роботи бакалавра за темою: Механізм реалізації
регіональної економічної політики держави

Крутій Д.О.



Ця публікація була створена за підтримки Ідентифікаторів в рамках Ідентифікаторів-українського проекту «Ідентифікатори та регіональний розвиток України, CISSE-06, що фінансується NROD Sweden AB. Відповідальність за зміст цієї публікації несутиме жоден з авторів. Також автор акцентує на обов'язковості вказувати на те, що цей Ідентифікаторний елемент є результатом та співробітництва між NROD Sweden AB.

Основні соціально-економічні показники регіонів України у 2024 році

Регіон	ВРП, млрд грн	ВРП на душу населення, грн	Середня зарплата, грн	Рівень безробіття, %
м. Київ	1 276,4	127 600	24 500	6,5
Дніпропетровська обл.	582,4	58 200	20 300	9,8
Харківська обл.	319,8	31 900	19 800	10,2
Київська обл.	291,5	29 100	18 700	8,9
Львівська обл.	296,2	29 600	18 200	9,5
Одеська обл.	271,7	27 200	17 900	10,0
Полтавська обл.	266,7	26 700	18 000	9,7
Запорізька обл.	228,9	22 900	17 500	11,5
Вінницька обл.	173,5	17 300	16 800	9,3
Черкаська обл.	131,2	13 100	16 500	9,9
Миколаївська обл.	124,2	12 400	16 200	10,7
Івано-Франківська обл.	119,7	11 900	15 800	9,1
Хмельницька обл.	96,9	9 700	15 500	9,6
Житомирська обл.	95,9	9 600	15 400	9,8
Волинська обл.	90,3	9 000	15 200	9,4
Рівненська обл.	77,6	7 800	15 000	9,7
Закарпатська обл.	60,6	6 100	14 800	9,2
Чернівецька обл.	61,1	6 100	14 700	9,5